

Červená, Kateřina; Hrubý, Petr

Sídliště z mladší a pozdní doby halštatské u Lažíněk (kraj Vysocina)

Studia archaeologica Brunensia. 2016, vol. 21, iss. 1, pp. 71-112

ISSN 1805-918X (print); ISSN 2336-4505 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SAB2016-1-4>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135826>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Sídliště z mladší a pozdní doby halštatské u Lažínek (kraj Vysočina)

Settlement area of the young and late Hallstatt period nearby Lažínky (Vysočina shire)

Kateřina Červená / Petr Hrubý

Abstrakt

Předmětem studie je část sídlištního areálu z mladší a pozdní doby halštatské u Lažínek, která byla v roce 2008 podrobena záchrannému archeologickému výzkumu, který provedla ARCHAIA Brno. Jedná se o území na jihovýchodním okraji Českomoravské vrchoviny, které lze z klimatovegetačního hlediska označit jako periferii jihomoravské pravěké sídelní oblasti. Sídliště je specifické tím, že je monokulturní, což při jeho vyhodnocení představuje výhodu. V jeho areálu byly plošně dochované kulturní vrstvy. Zachyceny byly pozůstatky širokého spektra mělce založených stavebních struktur. Nový pohled na studovaný areál umožnilo statistické prostorové vyhodnocení keramických nálezů. Z archeologických objektů na sídlišti i z nivy v jeho sousedství byly analyzovány makrozbytky, popř. pyly, což prohlubuje naše vědomosti o životním prostředí a hospodářství komunity, která zde žila v době železné. Prostorovou infrastrukturu sídliště pomáhá osvětlit i fosfátová analýza provedená ve čtvercové síti v celé ploše výzkumu.

Abstract

The paper presents a part of the settlement area of Lažínky site from Young and Late Hallstatt Period, which was excavated by ARCHAIA Brno in 2008. The area is situated on the south-east edge of Bohemian-Moravian Highlands and from a climate-vegetative point of view it can be described as a periphery of the South Moravian settlement region. The settlement is specific for its monoculture, which is an advantage for the evaluation. There were intact occupation layouts on the site. The remains of a wide spectrum of shallow based building structures were captured. The statistical spatial evaluation of the pottery finds provided new perspective on the studied site. The macrobotanical material, or pollen, was analyzed from the archaeological features at the settlement and from the adjacent water meadow, which deepens our knowledge of the environment and economy of the community living there in the Iron Age. Also, the phosphate analysis was carried out in a grid of the whole area of excavation and helps to clarify the spatial infrastructure of the site.

Klíčová slova

Doba halštatská; zemědělské osídlení; okrajová území; analýza keramiky

Keywords

The Hallstatt period; rural settlement; peripheral lands; analyse of the pottery

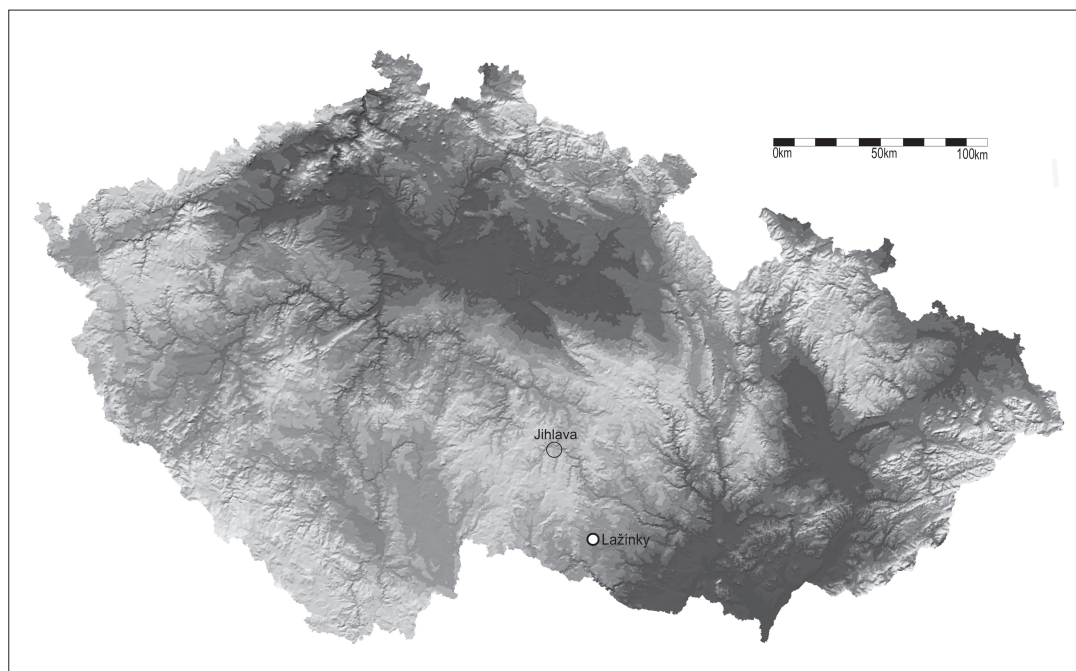
1. Úvod

V souvislosti s výstavbou silničního obchvatu Moravských Budějovic byla v roce 2008 podrobena záchrannému archeologickému výzkumu část sídlištního areálu z mladší a pozdní doby halštatské u Lažinek (ARCHAIA Brno; Hejhal – Hrubý 2009). Výsledky výzkumu byly po ukončení exkavace zpracovány do úrovně nálezové zprávy, zprávy o archeobotanické analýze a zprávy o analýze fosfátů v půdě (Hejhal – Hrubý 2009; Kočár a kol. 2009; Malý 2009), přičemž žádný z výstupů nebyl dosud odborně zveřejněn. Nedokončeno zůstalo komplexní zpracování keramických i dalších nálezů. Celý tematický korpus byl proto zadán jako magisterská diplomová práce na ÚAM FF MU Brno (Kateřina Červená). Jejím úkolem je s využitím výchozích dat provést analýzu nálezů, především keramiky, dále analýzu pozůstatků stavebních struktur a následně sídelní areál synteticky

vyhodnotit. Předkládaný příspěvek je z tohoto pohledu představením areálu v primární interpretaci úrovni, obohacené však již o první výsledky analýz keramických nálezů. Slouží jako prostor ke zformulování otázek charakteru areálu v sídelně topografických i kulturně sociálních souvislostech. Poukazuje na možnosti exkavace kulturního souvrství.

2. Okolnosti záchranného archeologického výzkumu

Již v době před realizací terénní části archeologického výzkumu v roce 2008 bylo povrchovými průzkumy detekováno na jižním okraji katastru obce Lažínky sídliště z pozdního stupně horákovské kultury (M. Vokáč). Nalezeny byly nepočtené zlomky keramiky a mazanice z dřevohlinitých konstrukcí. V roce 2007 zde v rámci přípravy výstavby obchvatu proběhly zjišťovací

Obr. 1. Reliéfní mapa ČR s vyobrazením zájmové lokality.

Fig. 1. Relief map of the Czech Republic with depiction of the site of interest.

Obr. 2. Zájmová lokalita v době přípravy stavby silničního obchvatu v roce 2008. Podklad převzat z Základní mapy a ortofotomapy ČR, převzato z <http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec>.

Fig. 2. The site of interest at the time of preparation of the construction of a bypass road in 2008. The background was borrowed from the Basic map and orthophoto map of the Czech Republic, borrowed from <http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec>.

sondáže, kterými byly potvrzeny podpovrchové archeologické situace. Keramika z těchto sondází už mohla být zařazena do mladší až pozdní doby halštatské. Díky těmto přípravným fázím bylo po jednáních se stavebníkem možné provést samotný záchranný archeologický výzkum v dostatečném předstihu a rozvinout exkavaci v kvalitě plošného archeologického výzkumu nezáchraného charakteru (Obr. 3, 6–7). Na lokalitě bylo v rozsahu výskytu podpovrchových archeologických situací vyměřeno 296 čtverců rozměrů 5×5 m, z čehož se díky tvaru záboru stavby 48 čtverců nacházelo dílem mimo zábor (A14-A37, H1-H5, H30-H37). V záboru se jedná o plochu $6\,300$ m², z čehož bylo plně zkoumáno $4\,970$ m² (Obr. 4, 5, 15–17). Zbylá (jižní) část areálu se nacházela v nivě vodoteče pod hladinou stagnace (čtverce A1-A6, B1-B7, C1-C6,

D1-D5, E1-E6, F1-F4 a F6, G1-G6, H4-H6). Zde bylo provedeno několik pokusných řezů (čtverce D4-D5). Celkově bylo detekováno a prozkoumáno 2 177 objektů a rozlišeno 2 276 uloženin.

3. Přírodní podmínky zájmové oblasti

3.1 Geomorfologické a geologické poměry

Lokalita se nalézá v mírně zvlněné krajině jihovýchodní Českomoravské vrchoviny s nadmořskými výškami 430–470 m. Mikroregion je srovnatelný s většinou terénu v např. v jihočeských pánvích a pahorkatinách. Georeliéf d severu až severozápadu stupňovitě

Obr. 3. Celkový pohled na zkoumaný areál od jihu. Foto ARCHAIA Brno, 2008.

Fig. 3. General view of the examined area from the south. Photo ARCHAIA Brno, 2008.

klesá. Z horopisného hlediska jde o území Jevišovické pahorkatiny. Moravské Budějovice leží v jižní části podcelku Jaroměřická kotlina, v okrsku Moravskobudějovická kotlina (Demek a kol. 1987, 34; Cháb a kol. 2007). Nad severním okrajem města se výrazně zvedá tzv. „Babický hřbet“ s kótami 530 m (Lukovská hora) a 580 m (Holý kopec). Moravskobudějovická kotlina je sníženina s plochým dnem a má rozevřená mělká údolí říčky Rokytky, Jevišovky a Rokytne. Sledovaný prostor leží po obou stranách širokého údolí říčky Rokytky a na mírně zvlněné vrcholové plošině rozvodí Rokytne a Jevišovky.

V podloží vystupují horniny pestré skupiny moldanubika, zejména biotitické a sillimanit-biotitické pararuly. Na východě je podklad tvořen granitizovanými pararulami a ortorulami až leukokratními migmatity. V pararulách jsou uzavřeny vložky vápenato-silikátových erlánů, krystalických vápenců, amfibolitů a kvarcitů. V ortorulách a leukokratních migmatitech vystupují drobná tělesa hrubozrnných porfyrických granitů typu Příštpo a turmalinicko-muskovitických i biotitických žilných granitů, vzácně i krátké pruhy amfibolitů a kvarcitů. Významný

je pruh grafitického kvarcitu protínajícího ve směru SV – JZ ploché návrší U spravedlnosti. Většinu plochého krystalického reliéfu pokrývají rozsáhlé ostrůvky neogenních sedimentů ve složení jíl, písek a štěrk. Štěrkovité miocenní sedimenty jsou tvořeny hlavně křemenem a místy obsahují i vzácné přírodní skla – vltaviny. Na svazích údolí jsou místy zachovány hlinito-kamenité sedimenty i zbytky pleistocenních štěrkovitých teras říčky Rokytky. V okolí jsou pokryvy spraší. V nivě Rokytky a Jevišovky jsou vyvinuty štěrkovito-písčité a hlinité aluviální sedimenty z období pleistocén – holocén (Houzar 1997, 29; Cháb a kol. 2007).

3.2 Půdní a klimatovegetační poměry

Převládajícími půdními typy jsou hnědé lesní půdy (kambizemě modální a oglejené), pseudoglej modální a větší plochy oglejených i modálních hnědozemí. V nivě Rokytky se vyvinuly glejové půdy modální a fluvické přecházející do fluvizemí glejových. Roční průměrná teplota se zde pohybuje okolo 7°C a roční průměrný úhrn srážek je asi 550 mm. Klimaticky jde

o rozhraní mírně teplé oblasti MT 9 a MT 5. Podle fytogeografického členění patří Moravskobudějovicko na rozhraní panonika charakterizovaného teplomilnou květenou pahorkatin a hercynika s lesní květenou vrchovin. Původní rostlinný pokryv můžeme rekonstruovat jako dubohabřiny a lipové doubravy, které směrem na severozápad přechází do borových, bikových a jedlových acidofilních doubrav a také do bučin s kyčelnicí devítilistou. V podmáčených místech a v potočnických nivách se vyskytovaly olšiny s jasanem a vrbou (Neuhäuslová a kol. 1998; Čech a kol. 2002).

4. Topografie a terénní archeologická sídlištního areálu

4.1 Lokalizace a terénní charakteristika

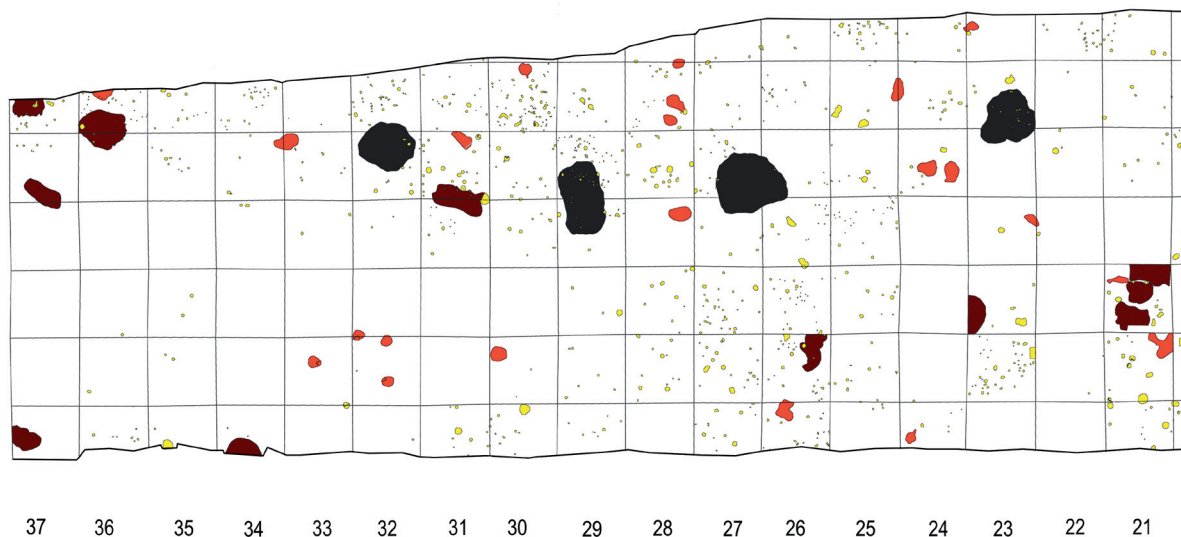
Lokalita se nachází na katastru obce Lažínky (okr. Třebíč), asi 700 m jv. od středu obce v trati Od kovárny (ZM 23-44-23; KOOR: Z 289:J 079, Z 292:J 081, Z 304:J 068, Z 301:J 066). Autentický povrch s archeologickými nálezy se rozprostíral v nadmořských výškách 404,10–410,80 m. Zkoumaná část areálu je na mírném táhlém svahu se sklonem k jihu. Lokalita je z východní a jihovýchodní strany limitována malou bezejmennou vodotečí, pramenicí v intravilánu obce Lažínky. Ze západní až jihozápadní strany je lokalita limitována terénní depresí, která je zčásti vyplněna fluviálními vrstvami, poněvadž se zde, na převážně nepropustných podkladech, vytváří prameniště nejspíš jen málo vydatné až sezónní vodoteče. Dnes je zatrubněná a indikuje jí pouze zmíněný reliéfní zářez a porostové příznaky (zelenější a šťavnatější porost ve srovnání s okolními plochami).

V severní a výše položené části areálu byly pozorovány výchozy zvětralé ruly s žilami pegmatitu. Směrem k jihu jsou kontaminované

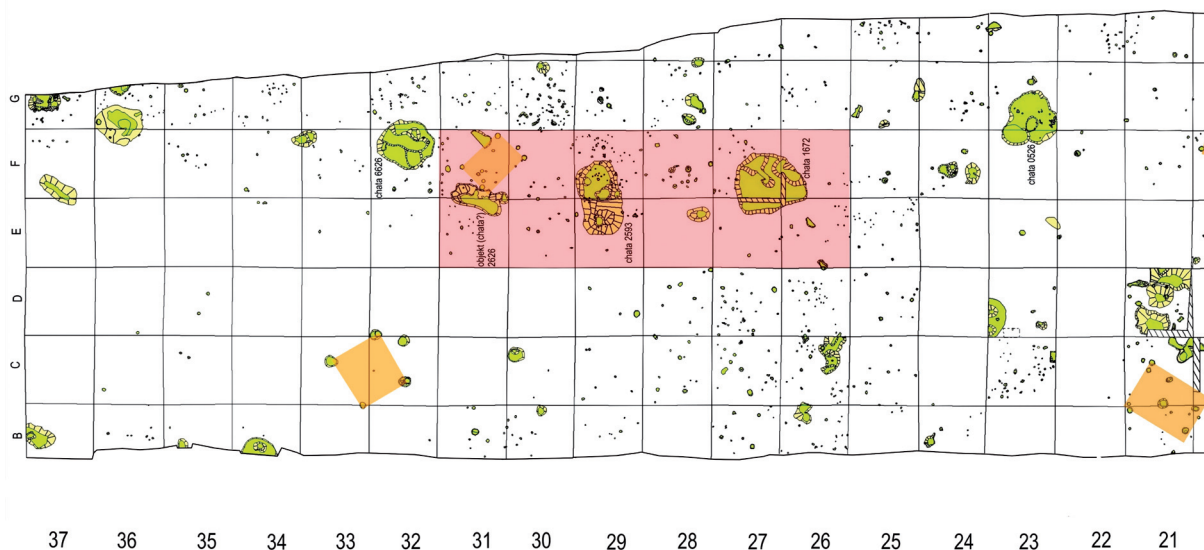
sprašovými hlínami, teprve ve výškách okolo 415 m lze hovořit o sprašovém krytu. Ten je pouze několik desítek centimetrů mocný. V jižní části areálu lze pozorovat mírnou terénní vlnu, díky které se na ploše několika stovek čtverečních metrů dochovala nejen spraš, ale také relikv kulturní vrstvy, popřípadě splachu s kulturním substrátem. Konečně v jihovýchodní části lokality na samém břehu bezejmenné vodoteče přechází terén včetně kulturních vrstev zvolna pod kryt mladších fluviálních sedimentů. Tato niva má místy mocnost i více než 1,8 m, je zde trvalá stagnace vody a to i navzdory velmi malému průtoku potůčku, který může v nejsušších obdobích léta téměř vysychat (Obr. 2 a 3).

4.2 Kulturní vrstvy mimo sídlištní objekty

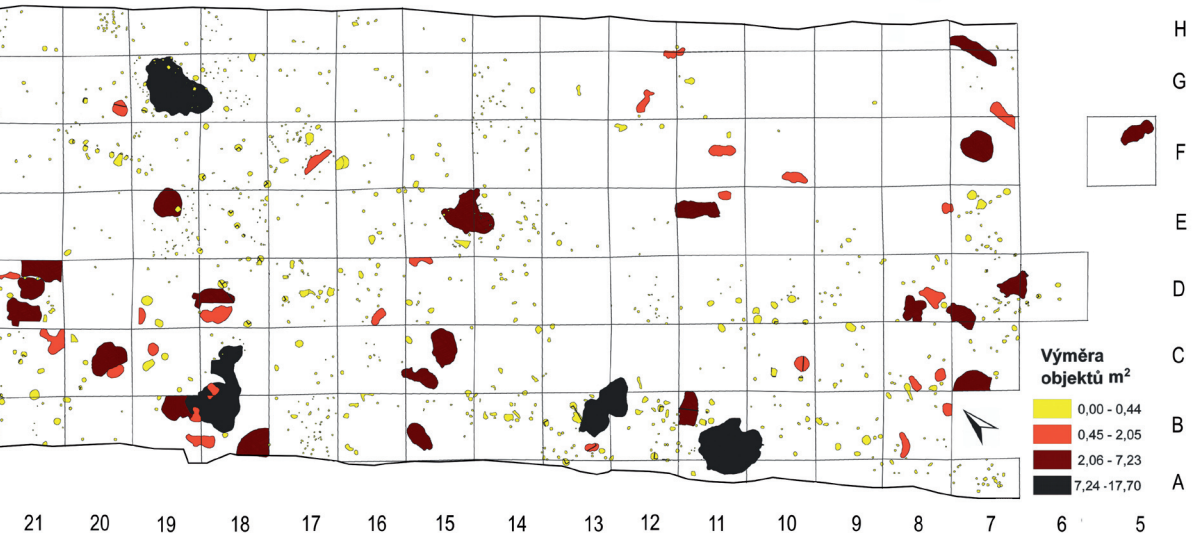
Kulturní a splachové vrstvy se plošně vyskytovaly v místě mírné terénní deprese ve čtvrcích B16-B22, C18-C22, D 20-D22, E13-E19 a F14-F16, popřípadě G19. Nejde o výrazněji stratifikovaná souvrství, nýbrž o nerovnoměrný pokryv uloženin mocnosti 5–20 cm. Svrchní splachové vrstvy někde zahloubené objekty překrývaly. Vyznačovaly se ulehlostí a kompaktností hlinitých až hlinito-jílovitých plastických složek. V některých případech byly zjištěny nápadné a nejspíš nenáhodné kumulace kamenů (rula a křemen) velikosti 2–5 cm. Nelze vyloučit, že jde o pozůstatek zpevnování komunikačního povrchu v místě s vyšší vlhkostí a kde se i koncentroval i odpad, na jehož vzniku se podílelo hospodářské zvířectvo. V místech výskytu těchto vrstev přitom byly naměřeny spíše nižší hodnoty fosfátů v půdě, než na jiných místech, kde tyto vrstvy pozorovány nebyly (srov. Malý 2009; jinak Obr. 16).

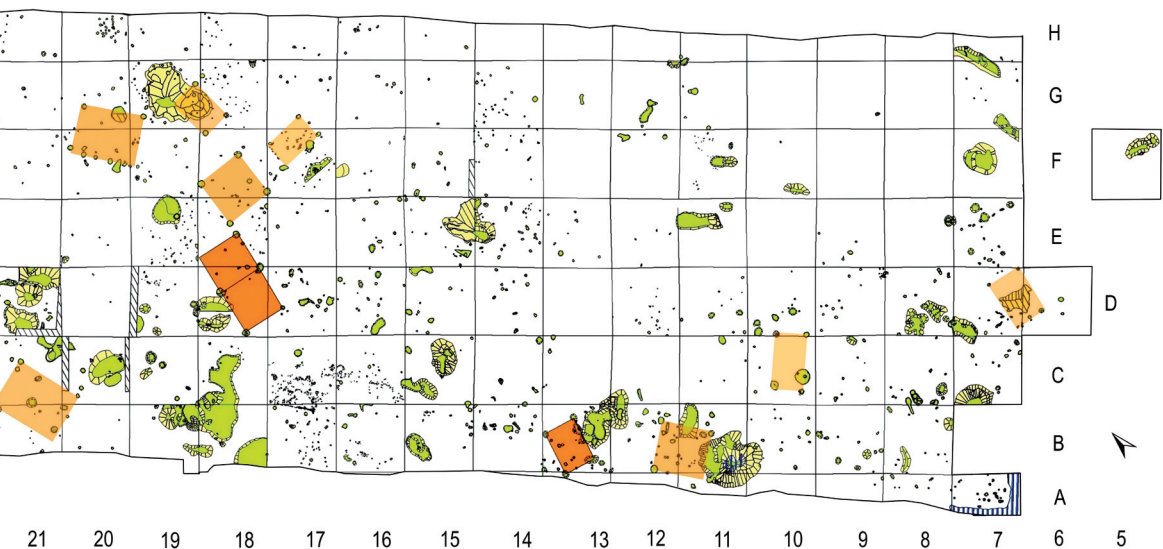
Obr. 4. Půdorysný plán lokality s vyznačením archeologických objektů a analýzou jejich plošné výměry. Digitalizace Michal Hlavica, úpravy Štěpán Černoš.

Obr. 5. Půdorysný plán lokality s vyznačením archeologických objektů. Zvýrazněny jsou hypotetické půdorysy mělce založených sloupových staveb. Růžový polygon ukazuje plochu s hustším vzorkováním půdy na obsah fosfátů v síti 1 × 1 m. Na ostatních ploše byly půdní vzorky odebrány v síti 5 × 5 m (srov. obr.16). Digitalizace Michal Hlavica, úpravy Štěpán Černoš a Petr Hrubý.

Fig. 4. Ground plan of the site with marking of archaeological features and analysis of their surface area. Digitalization by Michal Hlavica, modifications by Štěpán Černoš.

Fig. 5. Ground plan of the site with marking of archaeological features. Highlighted are hypothetical outlines of shallow-based post-built constructions. The pink polygon shows an area with denser soil sampling for phosphate content in a 1×1 m grid. In the remaining area the soil samples were taken in a 5×5 m grid (cf. Fig. 16). Digitalization by Michal Hlavica, modifications by Štěpán Černoš and Petr Hrubý.

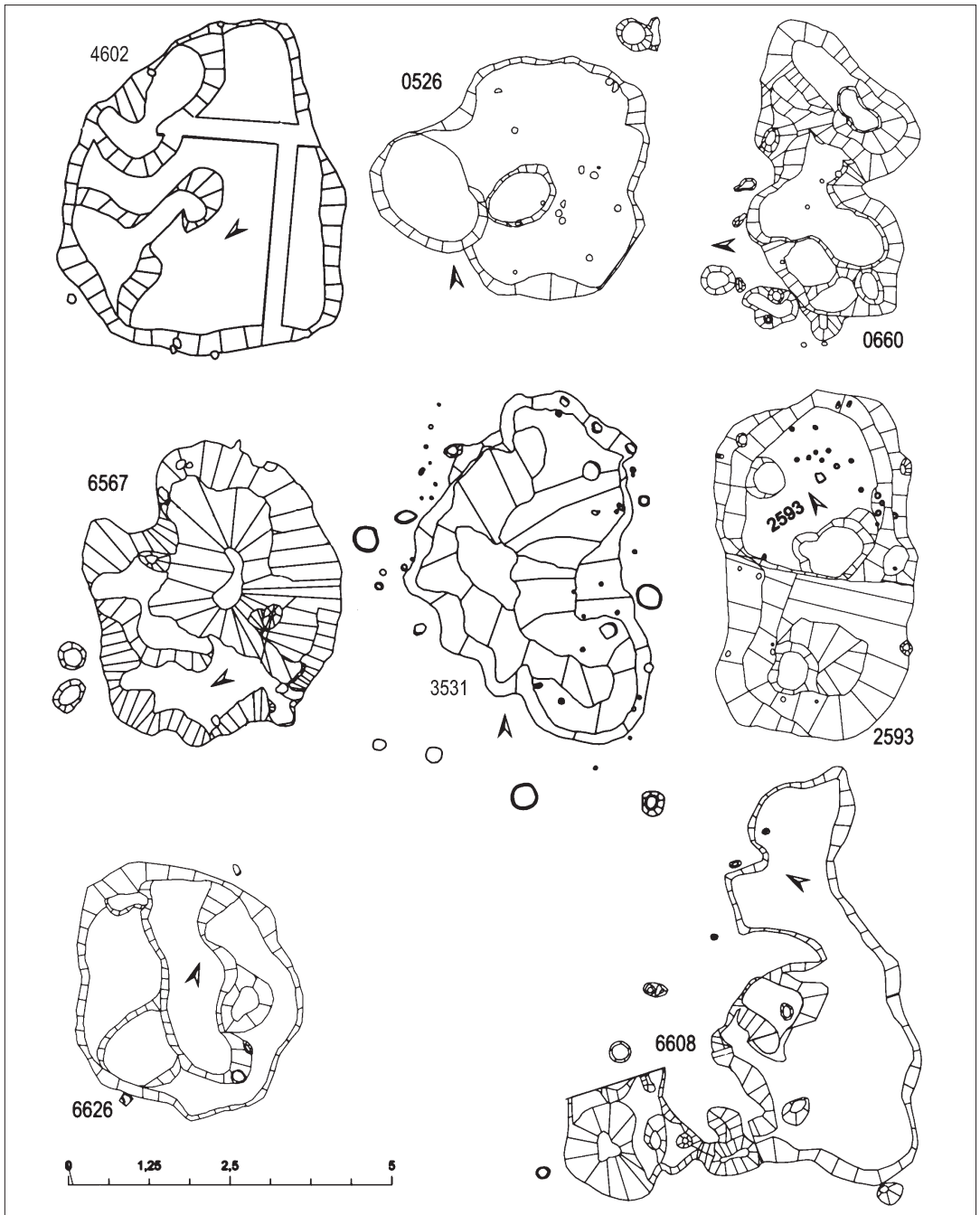
Obr. 6. Celkový pohled na výzkumnou plochu v době exkavace zemnic a systémů jamek.
Foto ARCHAIA Brno, 2008.

Fig. 6. General view of the examined area at the time of excavation of sunken-featured buildings and pit systems.
Photo ARCHAIA Brno, 2008.

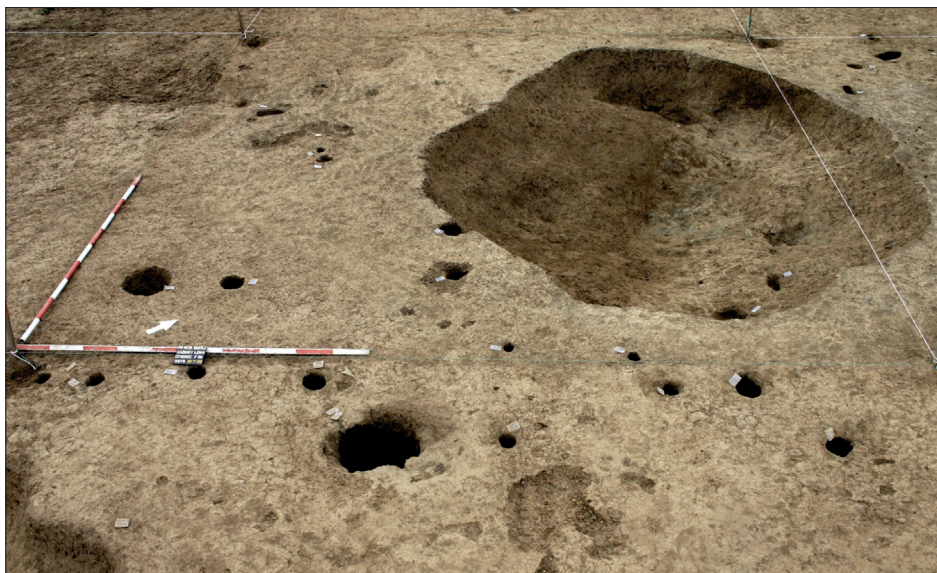
Obr. 7. Celkový pohled na výzkumnou plochu. dokumentace čtverců se soustavami jamek a dalších objektů.
Foto ARCHAIA Brno, 2008.

Fig. 7. General view of the examined area. Documentation of squares with pit systems and other features.
Photo ARCHAIA Brno, 2008.

Obr. 8. Půdorysy zahloubených sídlištních jam, považovaných za tzv. zemnice. Digitalizace Michal Hlavica, úpravy Petr Hrubý.

Fig. 8. Ground plans of settlement pits classified as the so-called pit houses. Digitalization by Michal Hlavica, modifications by Petr Hrubý.

Obr. 9. Zhloubená sídlištní jáma 6626 – zemnice. Foto ARCHAIA Brno, 2008.

Fig. 9. Settlement pit 6626 – pit house. Photo ARCHAIA Brno, 2008.

Obr. 10. Zhloubená sídlištní jáma 0526 – zemnice. Foto ARCHAIA Brno, 2008.

Fig. 10. Settlement pit 0526 – pit house. Photo ARCHAIA Brno, 2008.

4.3 Zahloubené objekty většího rozsahu: chaty a hospodářské stavby

Pozůstatků zahloubených chat bylo identifikováno osm (Obr. 4, 8–10). Tradičně bývaly považovány za pozůstatky zahloubených obydlí, nověji jsou interpretovány spíše jako neobytné stavby (sklady, dílenské zázemí a pod.). Jejich hloubka kolísá mezi 25 až 60 cm, výjimečně i více. Ani v případě archeologického výzkumu u Lažinek nejde o unifikovanou skupinu, nýbrž o tvarově různorodý soubor. Jedním z charakteristických znaků je plošná výměra, která je řadí k největším archeologickým strukturám. Tato výměra se pohybuje v rozmezí 7,24–17,7 m², ačkoliv ta není a nemůže být jediným měřítkem, podle kterého se chaty definují (Obr. 4).

4.4 Větší jámy blíže nespecifikovaného charakteru

Tyto objekty nejsou z hlediska morfologie a výměry považovány za pozůstatky chat, ani kúlových či sloupových jam. K takovým patří např. objekty 0685 (čtverec B15), 686 a 642 (čtverec C15), či objekt 1572 (čtverec E19), 11511 a 11516 (čtverec D18). Dále jsou to objekty/jámy 1607 (čtverec F5), 1613 (čtverce E14, E15), 2626 (čtverec F31), 6608 (čtverce B18, B19, C18), 7536 (čtverec F37), 8572 (čtverec G37) a 8510 (čtverce F36 a G36), 10510 (čtverce G7, H7) a 10517 (čtverec F7), 10670 (čtverec C20), 11528a 11530 (čtverec D21) a nebo jámy 11522, 11528 a 11534 (Obr. 4).

4.5 Sloupové a kúlové jámy, jejich uskupení, analýza a pokus o interpretaci

Celkem bylo detekováno 1978 kúlových a sloupových jamek různých rozměrů. Vyskytovaly se prakticky ve všech částech lokality, třebaže zda-

leka ne rovnoměrně. Největší koncentrace byla detekována v jihovýchodní části sídliště, dále ve výše položených částech areálu ve čtvercích C25-C29, B26-B30, D26-D28 a v návazné ploše E25-E31, F24-F33, G23-G37, H16-H26. Tvarově se jedná o struktury, jejichž průřezy jsou buď kruhové, nepravidelně kruhové nebo oválné, což ukazuje na neopracované kúly a sloupky (Obr. 9–12). Opakovaně zjištěným jevem byla kopaná jáma většího průměru, do níž byl zapuštěn sloup, zpevněný někdy kameny (Obr. 13). U menších a středně velkých jamek však jde často o průřezy čtvercové, obdélné, kosodélníkové a trojboké, svědčící o uplatnění štípaných sloupů a kúľů (184 jamek). V některých případech jde o průřezy polokruhové (16 jamek), dokládající užití púlených kuláčů v nadzemních dřevěných konstrukcích staveb, přístřešků nebo plotů. Většina je však neštípaná, tj. kruhová až oválná. Vyloučeny byly objekty, jejichž tvarové určení bylo nejasné a nebo které se vymykaly běžně pozorovanému standardu (např. prohnutý „ledvinovitý“ tvar a pod.). Ty spolu s dalšími znaky, jako nejasné dno a šikmé chodbičky, můžeme přisoudit spíše činnosti hlodavců v době existence osady i po jejím zániku.

Nejmenší rozměry v ploše jsou 2 až 3 cm (celkem 73 jamek), které můžeme považovat za menší zapíchané pruty či štúpy. Celkem 540 sloupových/kúlových jamek se rozměrově pohybuje v rozmezí 5 až 10 cm, 440 jamek pak v rozpětí 10–13 cm, 495 jamek v rozměrovém spektru 14–20 cm a jen 251 jamek v rozpětí 22–30 cm. Celkem 130 jam má rozměry 32–44 cm a k největším pak patří s vysokou pravděpodobností jámy nikoliv kúlové, nýbrž sloupové, o rozměrech 46–60 cm, kterých je rovněž okolo 130. Poslední skupina rozměrově koliduje s objekty, jejichž definice je obtížná. Hloubky kúlových/sloupových jam se pohybují ve značném rozpětí od několika málo centimetrů až do 50–75 cm.

Analýza a interpretace je klíčovou fází studia zkoumaného sídliště, vedoucí k jeho pochopení.

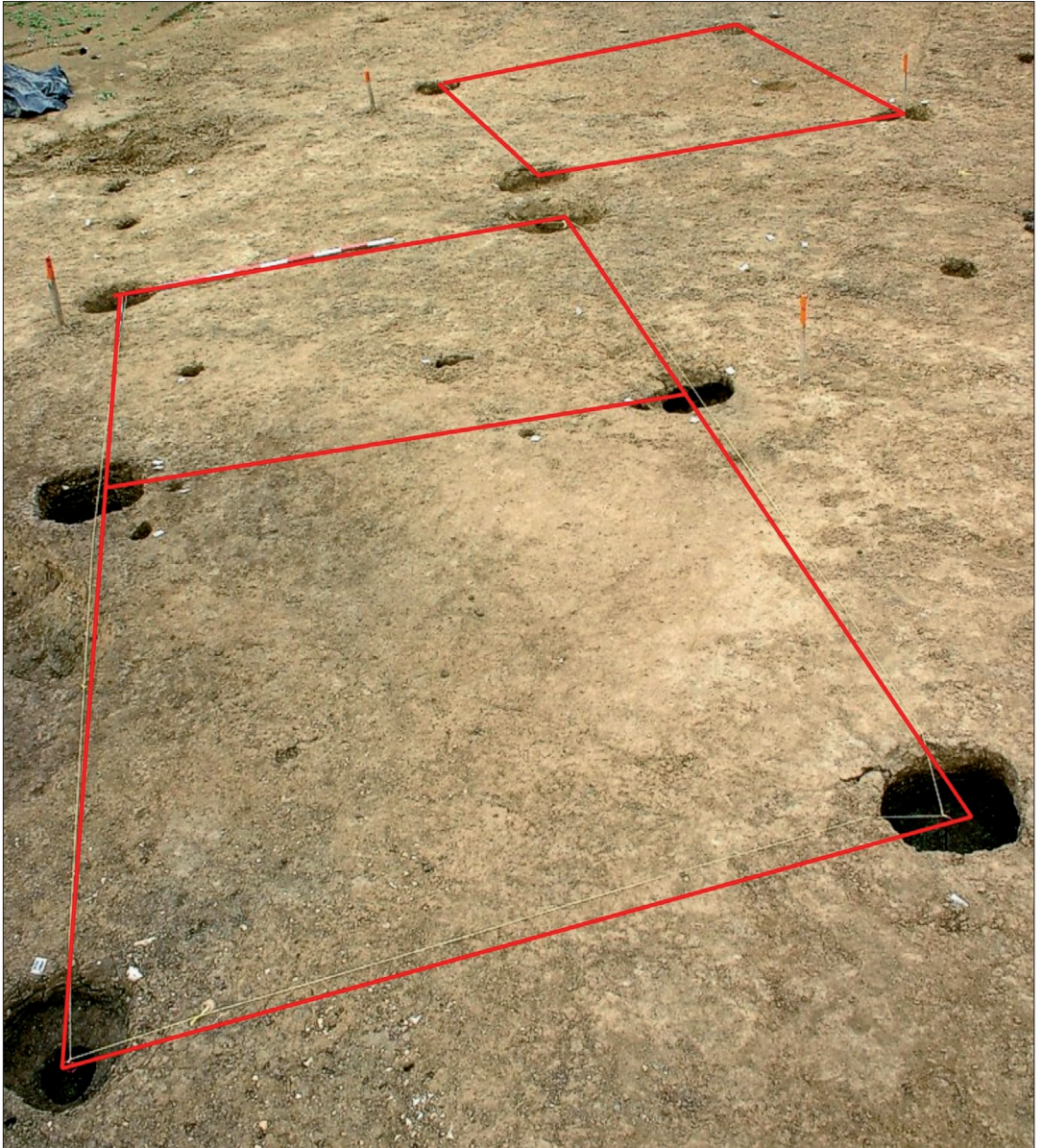
Obr. 11. Systémy sloupových jam, vymezujících půdorysy dvou nadzemních staveb ve čtvercích D17-F17. Foto ARCHAIA Brno, 2008.

Fig. 11. Systems of postholes delimiting the ground plans of two aboveground buildings in squares D17-F17. Photo ARCHAIA Brno, 2008.

Jde o fázi nejtěžší, při které se nejvíce mohou projevit všechna zanedbání z fáze exkavace a dokumentace. K nejvážnějším patří např. ignorování nebo nerozpoznání kulových a sloupových jam menších rozměrů, neodebrání jejich výplní, nebo selekce a skartace určitého druhu nálezů (např. úlomky mazanic menších rozměrů, uhlíky a jiné). Zároveň jde o fázi, jejíž úspěch je závislý na vytvoření precizních databází postihujících pokud možno všechny měřitelné údaje archeologických objektů i movitých nálezů. Statistická hodnota údajů o nálezech je pak přirozeně tím nižší, čím vyšší je množství chyb ve fázi exkavace a terénní dokumentace. Z hlediska pokusu o rekonstrukci a interpretaci stavebních struktur patří k nejdůležitějším uskupení sloupových jam, která vykazují znaky buď úplných, nebo téměř úplných pravidelných půdorysů tří, čtyř a více jam a které tak mohou být pozůstatky nadzemních dřevěných domů, hospodářských a dílenských staveb či lehčích přístřešků. Takto predikované půdorysy spatřujeme ve dvanácti případech (Obr. 4, 5, 16 a 17).

4.6 Pozůstatky výrobních zařízení

Jako pozůstatek pece s hliněnou klenbou můžeme označit nálezovou situaci ve čtvercích B10-B13 a v okolních čtvercích. Zde se nacházela větší jáma 0660 a jáma 6567, obě považujeme za pozůstatky tzv. zemnic. V jámě 0660 byla odkryta a zdokumentována destrukce oválné pece s vypálenými zlomky její původní konstrukce (stěny a dno). Ve vyšších úrovních zánikového zásypu jámy 0660 jsou zlomky výmazů a omazů dislokované, na bázi pak kopírují původní oválný tvar někdejší pece a to i s předpeční jámou. V těsné vazbě na hranu jámy 0660 je predikována jednoduchá nadzemní stavba na čtyřech sloupech. Podobná situace se nachází u sousední jámy 6567. Může jít vždy o dvě nesoučasné fáze (starší zemnice a mladší sloupové stavby), nebo i o situace současné, naznačující provázání obou konstrukčních typů staveb. U jámy 0660 s pecí může jít o dílenský objekt (Obr. 14).

Obr. 12. Systémy sloupových jam, vymezejících půdorysy dvou nadzemních staveb ve čtvercích D17-F17. Foto ARCHAIA Brno, 2008.

Fig. 12. Systems of postholes delimiting the ground plans of two aboveground buildings in squares D17-F17. Photo ARCHAIA Brno, 2008.

Obr. 13. Příklad větší sloupové jámy pro hráněnou stojku, usazenou ve větší kopané díře a zpevněnou v zemi pomocí kamenů. Foto ARCHAIA Brno, 2008.

Fig. 13. Example of a large posthole for an angular post set in a larger hole and fixed in the ground by stones. Photo ARCHAIA Brno, 2008.

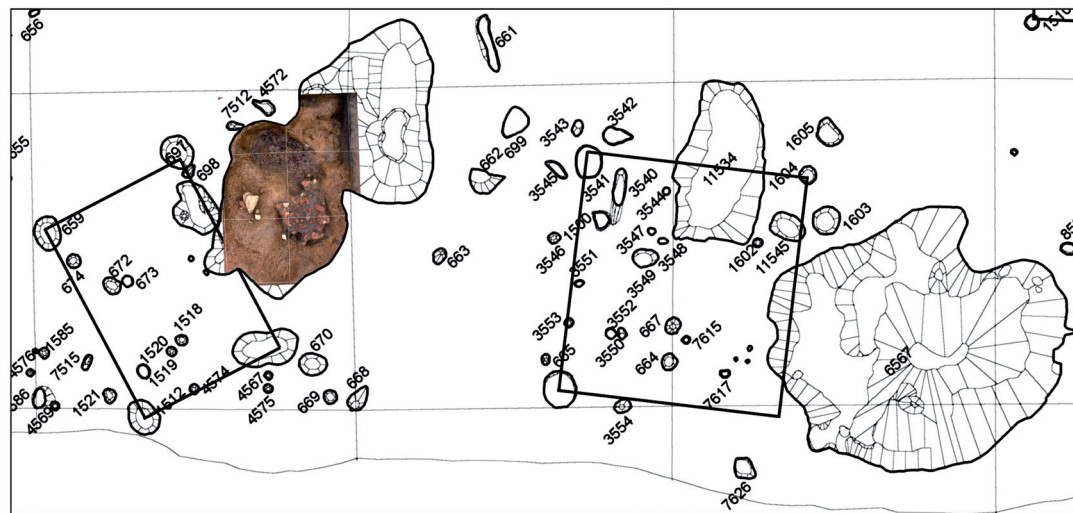
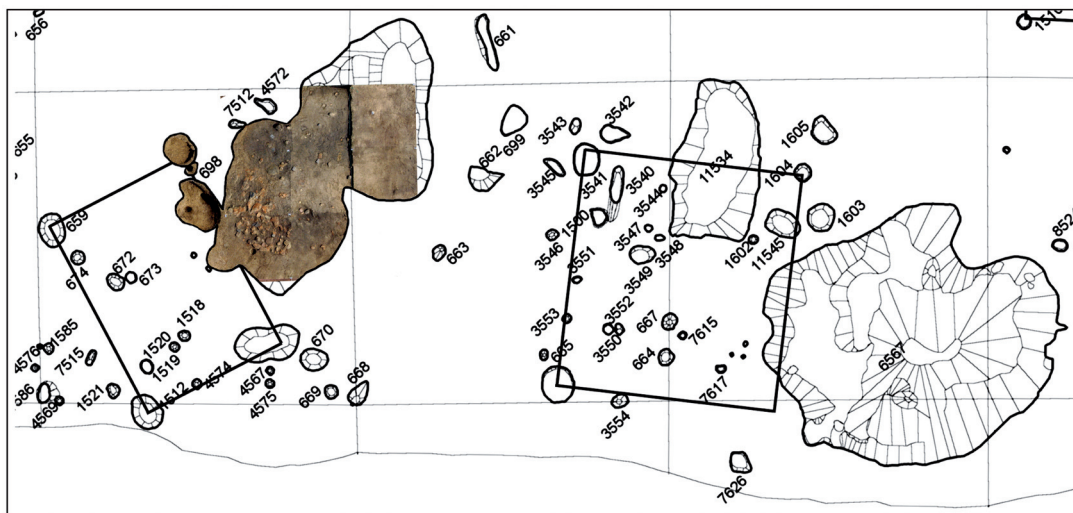
5. Rozbor a vyhodnocení keramického materiálu

5.1 Keramika z kulturních vrstev a archeologických objektů

Keramika tvoří nejpočetnější archeologický materiál. Závěr halštatského období je charakterizován směřováním k unifikovanému výrazu (Venclová a kol. 2008, 100). Oproti předcházejícímu období dochází k výrazným proměnám keramického materiálu v tvarovém, výzdobném i technologickém směru (objevují se např. lahovitě tvary, do keramického těsta je přidáván grafit apod., viz kap. 5.2), (Golec 2003, 140;

Podborský 1970, 74). Kromě keramiky z pozdní doby halštatské bylo na lokalitě zjištěno pouze nepatrné množství středověkých a novověkých střepů (168 fragmentů z celkového množství o hmotnosti 765 g) které pocházely převážně z kulturní vrstvy a ornice a koncentrovaly se spíše ve východní části zkoumané plochy.

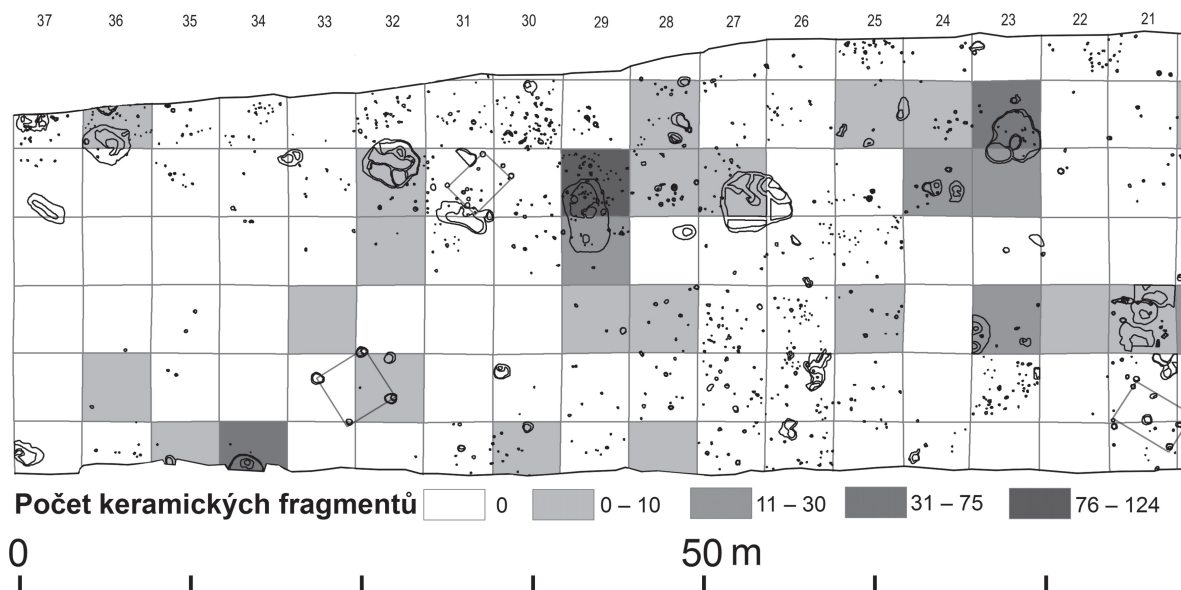
Základní soubor halštatské keramiky tvoří 971 fragmentů o hmotnosti 14 560 g; vezme-li v úvahu rozsah a metodu výzkumu, jedná se o pozoruhodně malé množství. Pro srovnání: podobný počet materiálu mohl na halštatském sídlišti v Těšetických-Kyjovicích „Sutnách“ obsahovat jeden jediný objekt (Golec 2003, 293–314).

Obr. 14. Nálezová situace ve čtvercích D11-D13, v níž byly nalezeny pozůstatky funkčně blíže neurčené pece. Situace nabízí interpretaci jako nadzemní zastřešení na sloupech v sousedství zahloubených objektů popř. v superpozici s nimi. Orthofoto a digitalizace Petr Duffek a Štěpán Černoš, úprava Petr Hrubý.

Fig. 14. Find context in squares D11-D13, where the remnants of an unspecified oven were found. The situation offers an interpretation as an aboveground roofing on posts in the neighbourhood of sunken features or in a superposition with them. Orthophoto and digitalization by Petr Duffek and Štěpán Černoš, modification by Petr Hrubý.

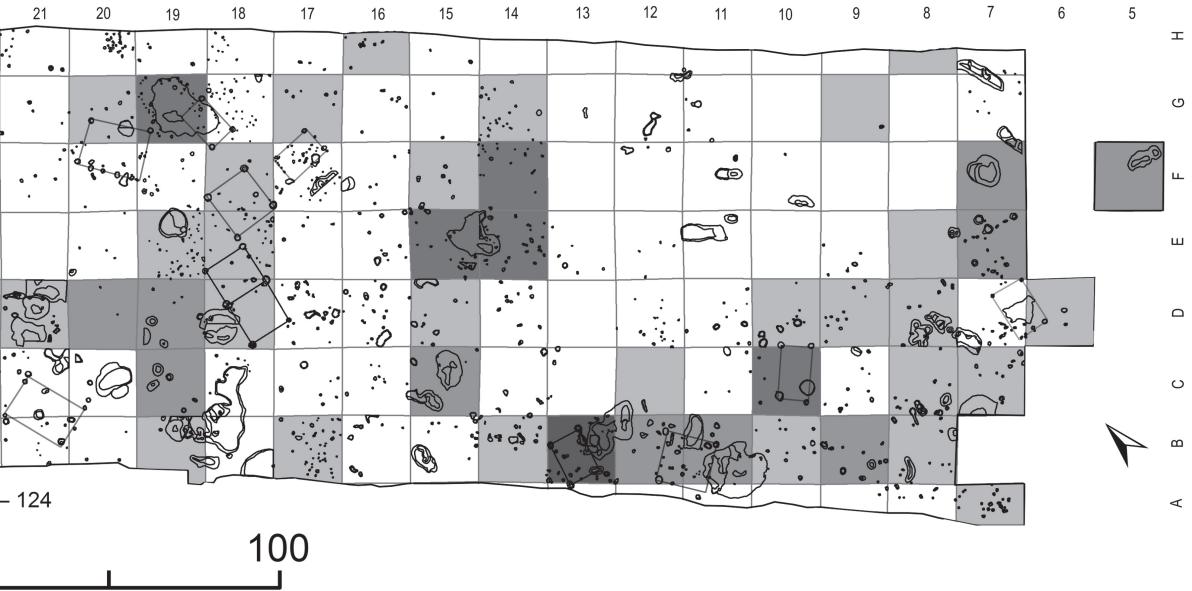
Vzhledem k monokulturnímu charakteru sídliště pochází nálezy z kulturně homogenních objektů. Zvolenou metodou výzkumu byl však zachycen materiál nejen z výplně archeologických objektů, ale v menší míře také mimo ně: z ornice a kulturní či splachové vrstvy. Díky tomu dostáváme možnost srovnání obou náleзовých situací.

Ze srovnání v Tab. 1 vyplývá, že keramika nacházející se v objektech byla oproti keramice z vrstev méně fragmentarizovaná: viz průměrnou hmotnost či plochu keramických zlomků. Ačkoli v obou případech se lomové hrany střepů jeví nejčastěji jako ostré, u keramiky z vrstev byly více zastoupeny fragmenty s lehce a silně zaoblenými hranami. Porovnání keramického materiálu ukazuje rozdílný charakter obou náleзовých pramenů a svědčí o odlišných procesech, které v nich probíhaly (Ernée 2008, 148–149).

5.2 Keramický materiál a využívání grafitu

Keramický materiál

Z hlediska technologie keramiky byly pozorovány a popsány vlastnosti keramické třídy, úpravy povrchu vně i uvnitř, dále vlastnosti výpalu a přítomnosti či absence grafitu. Makroskopicky byly rozeznány tři keramické třídy: hrubozrnná s ostřivem větším než 2 mm, dála zrnitá, v níž většina viditelných zrn nepřesahuje délku 2 mm a frekvence zrn většinou nepřesahuje 10 %. Poslední byla třída jemnozrnná s ostřivem do velikosti 1 mm (podle Šabatová 2008, 287). Většina keramického materiálu náležela ke hrubozrnné keramické třídě (63 %), zrnitá tvořila 29 % a nejméně zastoupený jemnozrnný materiál 8 %. Tato skutečnost odpovídá sídlištnímu charakteru keramiky. Jako ostřivo byla použita zrnka ruly, granitu, křemene či pegmatitu (Hejhal – Hrubý 2009, 35).

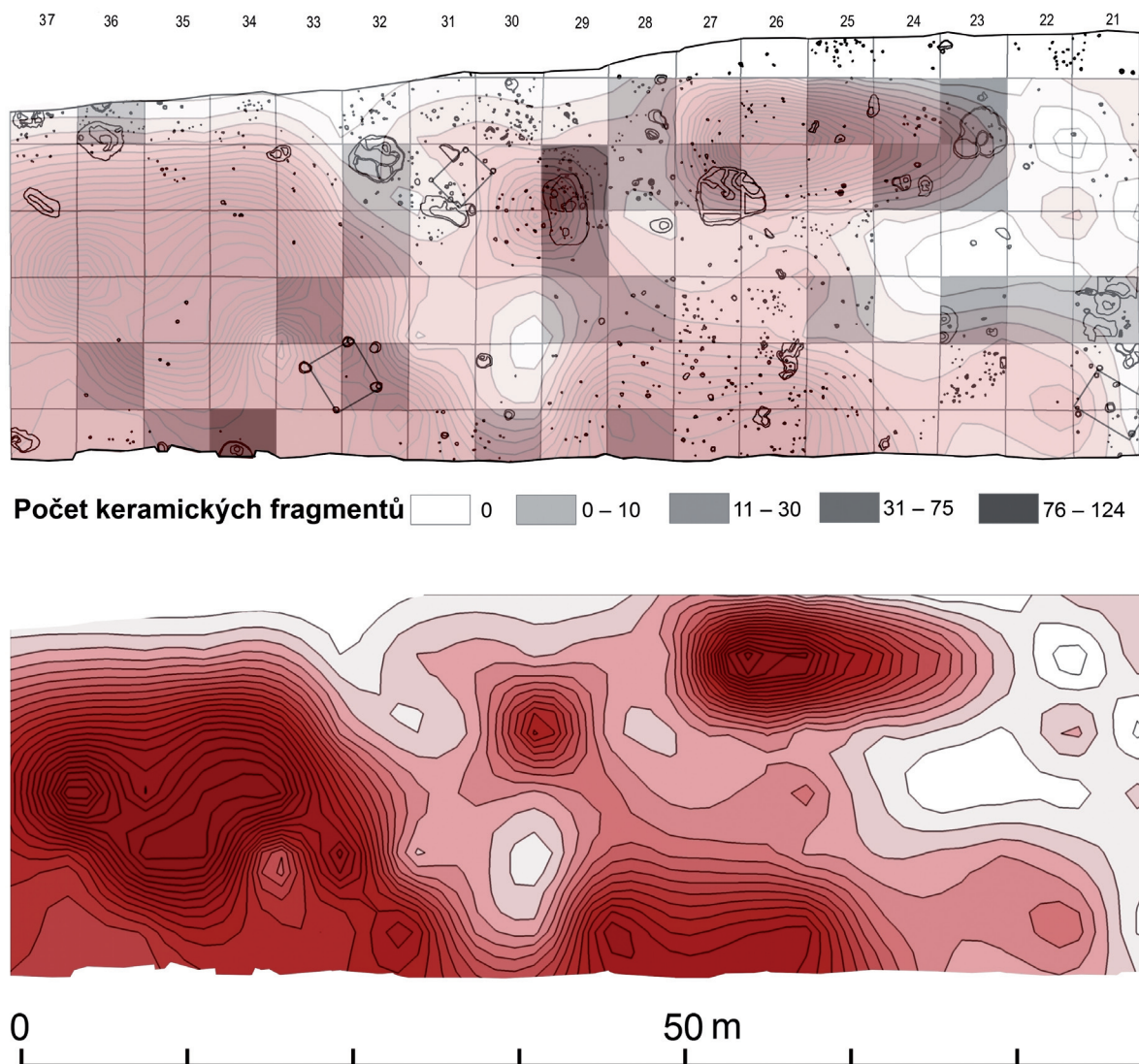
Obr. 15. Prostorová distribuce keramiky na zkoumané ploše. Digitalizace půdorysného plánu Michal Hlavica, úpravy Štěpán Černoš a Petr Hrubý.

Fig. 15. Spatial distribution of pottery in the area examined. Digitalization of ground plan by Michal Hlavica, modifications by Štěpán Černoš and Petr Hrubý.

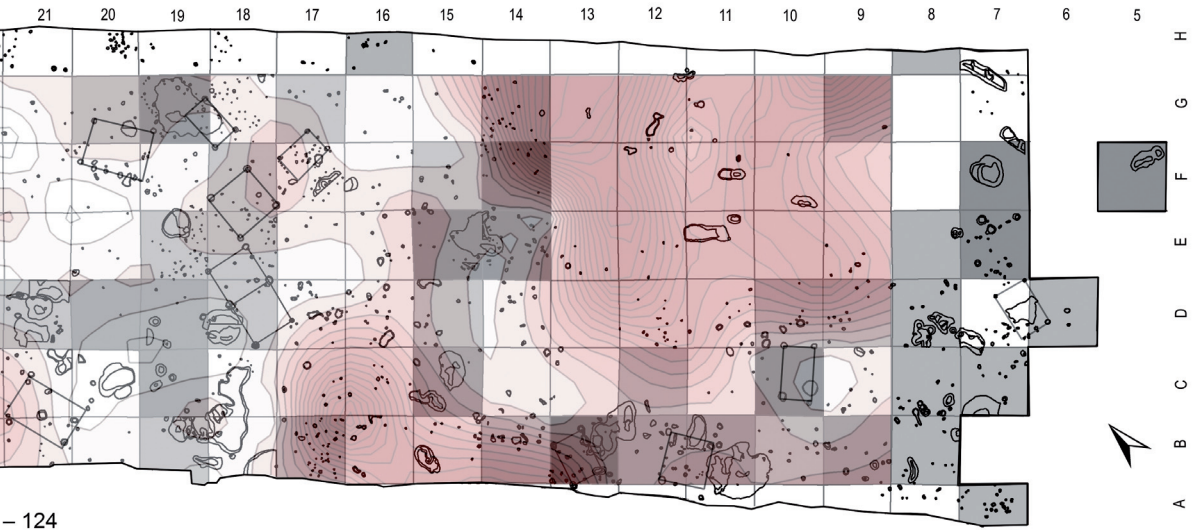
	Kulturní vrstva	Objekty
Počet fragmentů	169	802
Hmotnost (g)	1142	13418
Průměrná hmotnost fragmentu (g)	6,8	16,7
Maximální hmotnost fragmentu (g)	62,7	170
Průměrná plocha fragmentu (cm ²)	3,8	4,7
Průměrná maximální síla stěny (cm)	0,9	0,9
Lomové hrany ostré (%)	42	51
Lomové hrany lehce zaoblené (%)	30	40
Lomové hrany silně zaoblené (%)	28	9

Tab. 1. Srovnání keramiky pocházející z kulturních vrstev a z objektů.

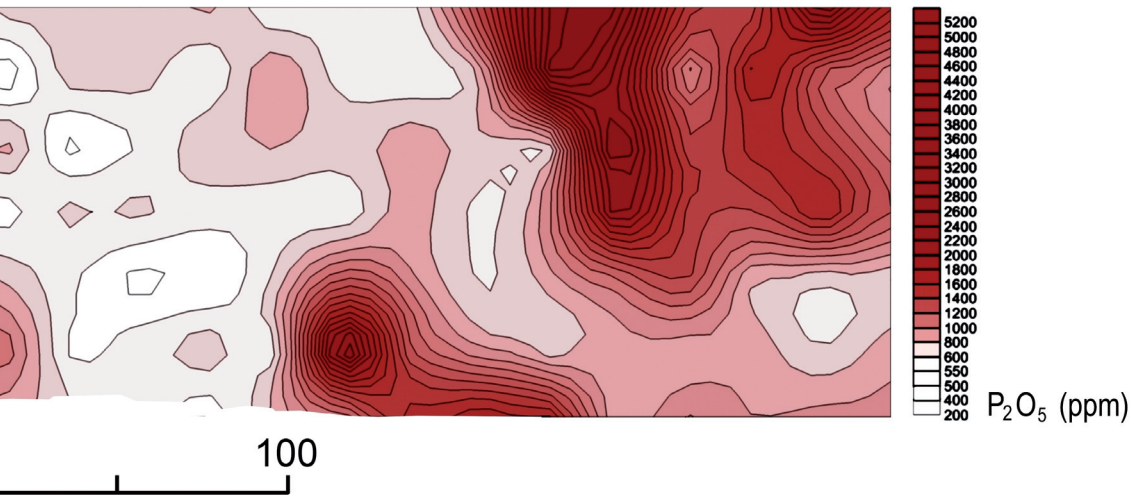
Tab. 1. A comparison of pottery from occupation layers and from features.

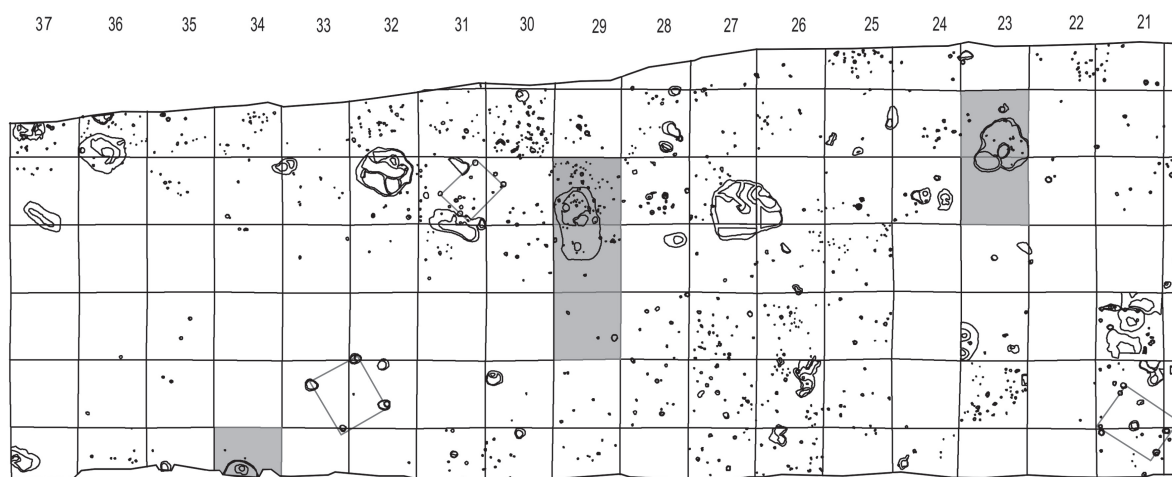
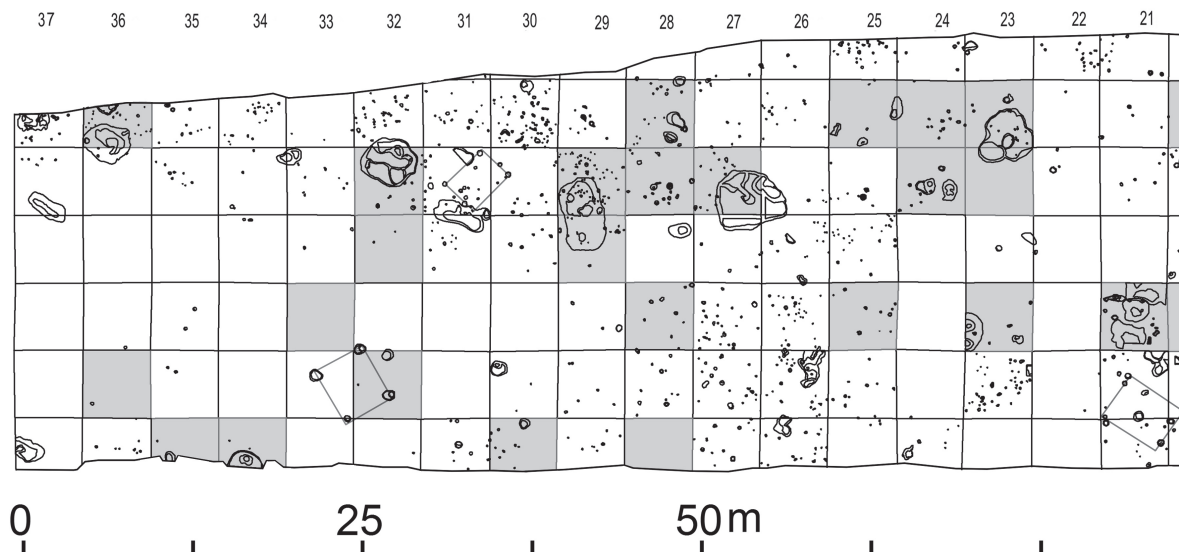
Obr. 16. Na plánu lokality jsou patrná místa s minimální přítomností archeologických objektů, keramiky i fosfátů, což by mohla být veřejná prostranství. Naopak zóny s plošně vyšším podílem fosfátů v půdě a s minimem nálezů i objektů mohou indikovat trvalou přítomnost zvířectva (např. v ohradách). Digitalizace půdorysného plánu Michal Hlavica, úpravy Štěpán Černoš a Petr Hrubý. Analýza fosfátů a plošné vyobrazení přítomnosti fosfátu v půdě Karel Malý (2009).

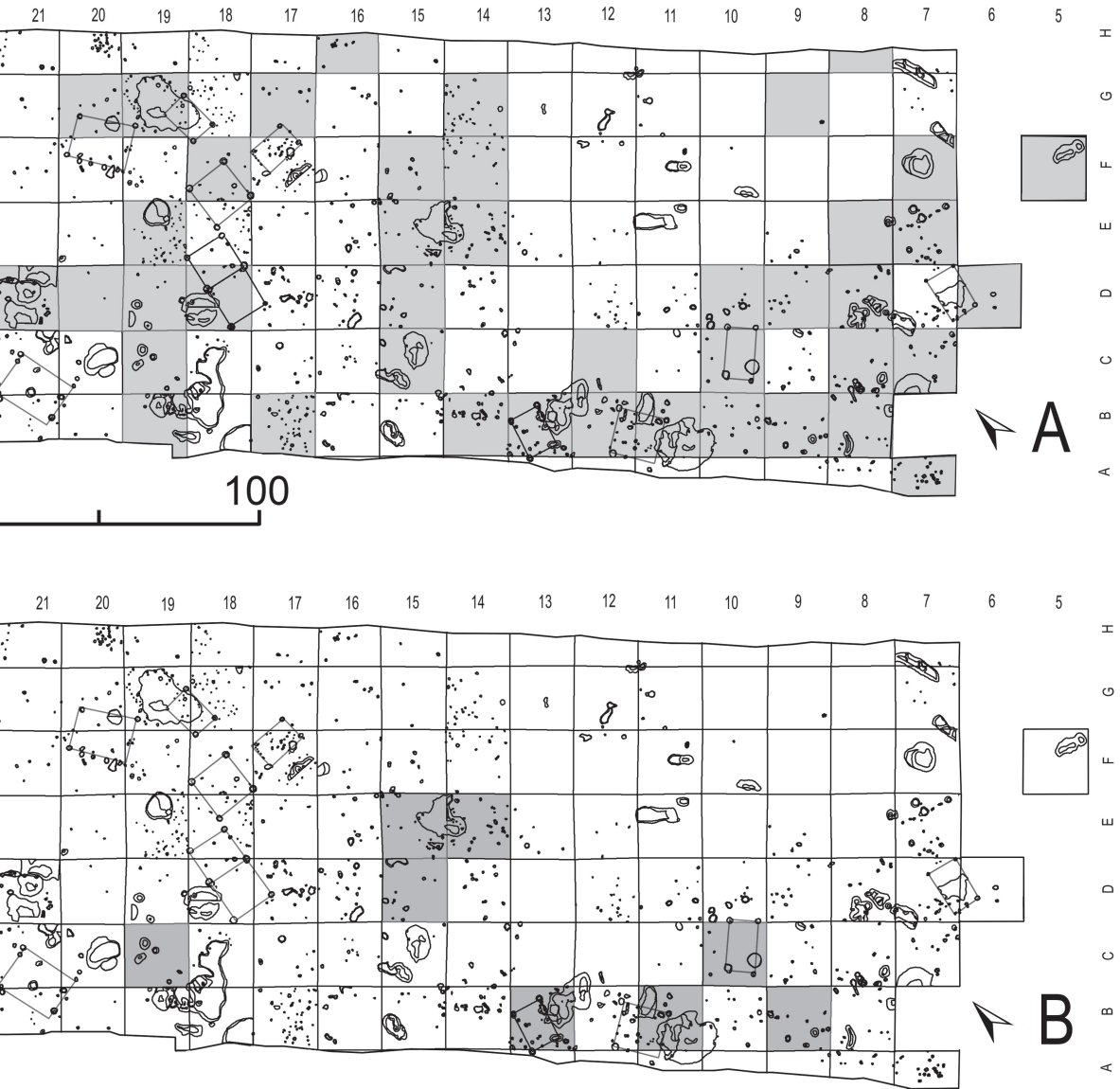
- 124

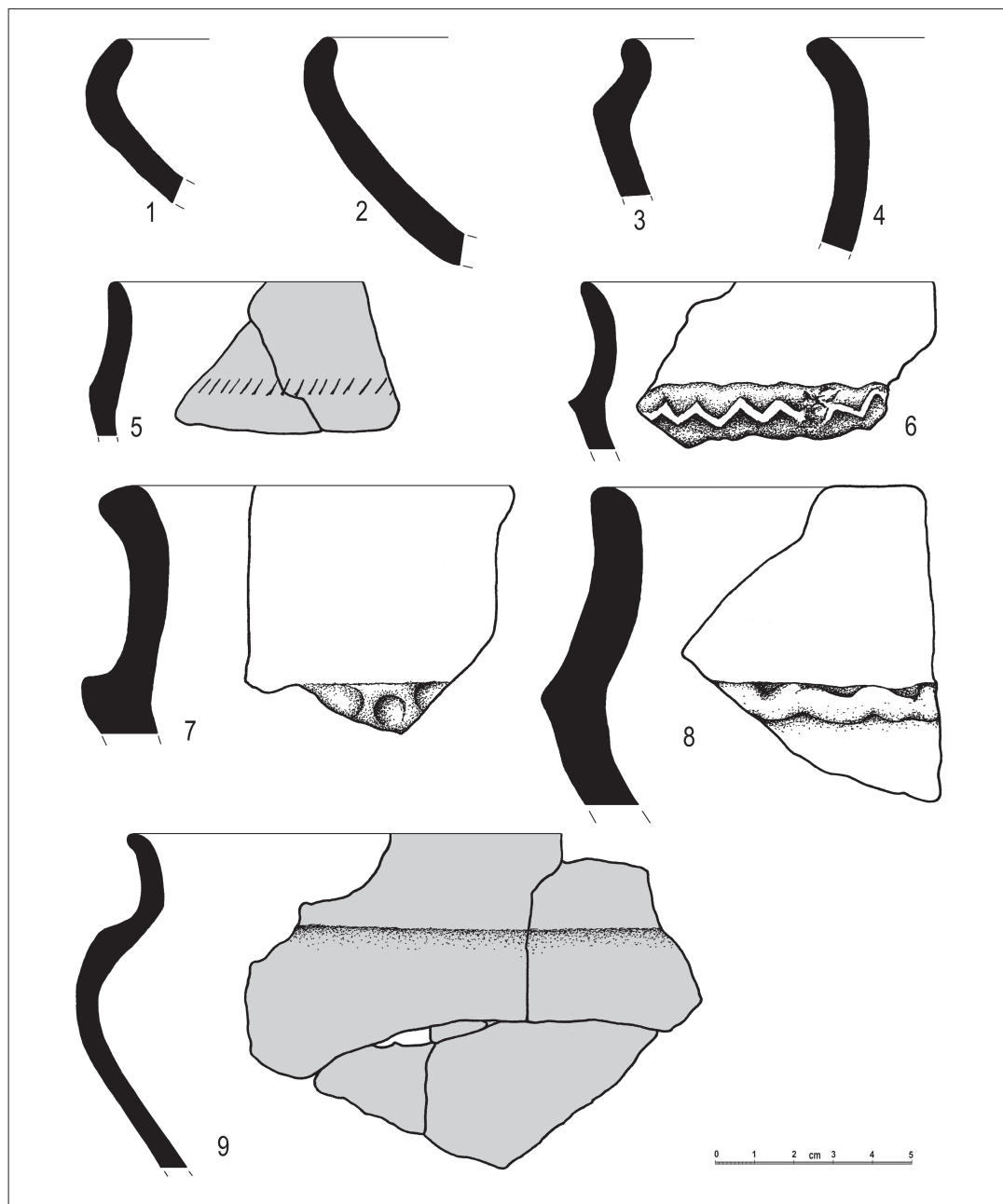
Fig. 16. The site plan shows places with minimum occurrence of archaeological features, ceramics and phosphates, which might be public open spaces. Zones with higher phosphate content in soil and with a minimum of finds and features, on the other hand, might indicate permanent presence of animals (e. g. in enclosures). Digitalization of ground plan by Michal Hlavica, modifications by Štěpán Černoš and Petr Hrubý. Phosphate analysis and spatial representation of the phosphate content in soil by Karel Malý (2009).

Obr. 17. Srovnání prostorové distribuce keramiky na základě kategorie fragmentu: A – kategorie K 1, zlomky nádob poměrně rovnoměrně rozmístěné; B – kategorie K2 a K3, zachovalejší části nádob koncentrující se v zahloubených objektech větších rozměrů. Digitalizace půdorysného plánu Michal Hlavica, úpravy Štěpán Černoš a Petr Hrubý.

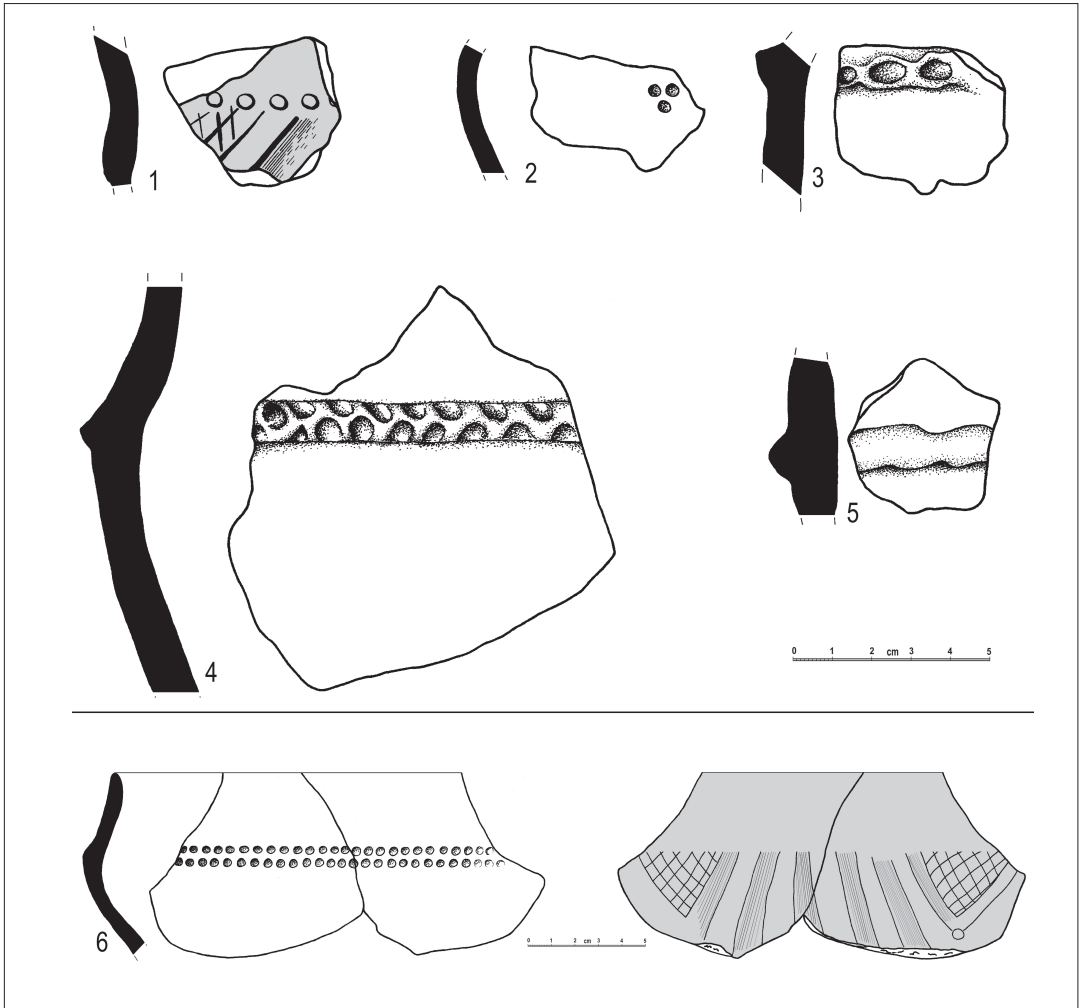

Fig. 17. Comparison of the spatial distribution of pottery according to categories of fragments: A – category K 1, relatively evenly distributed vessel fragments; B – categories K2 and K3, well-preserved parts of vessels concentrated in large sunken features. Digitalization of ground plan by Michal Hlavica, modifications by Štěpán Černoš and Petr Hrubý.

Obr. 18. Lažínky: výběr keramiky: 1. 3/09-0208, 2. 3/09-0205, 3. 3/09-0005, 4. 3/09-0167, 5. 3/09-0296, 0297, 6. 3/09-0260, 7. 3/09-0089, 8. 3/09-0181, 9. 3/09-0072. Kresba Kateřina Červená.

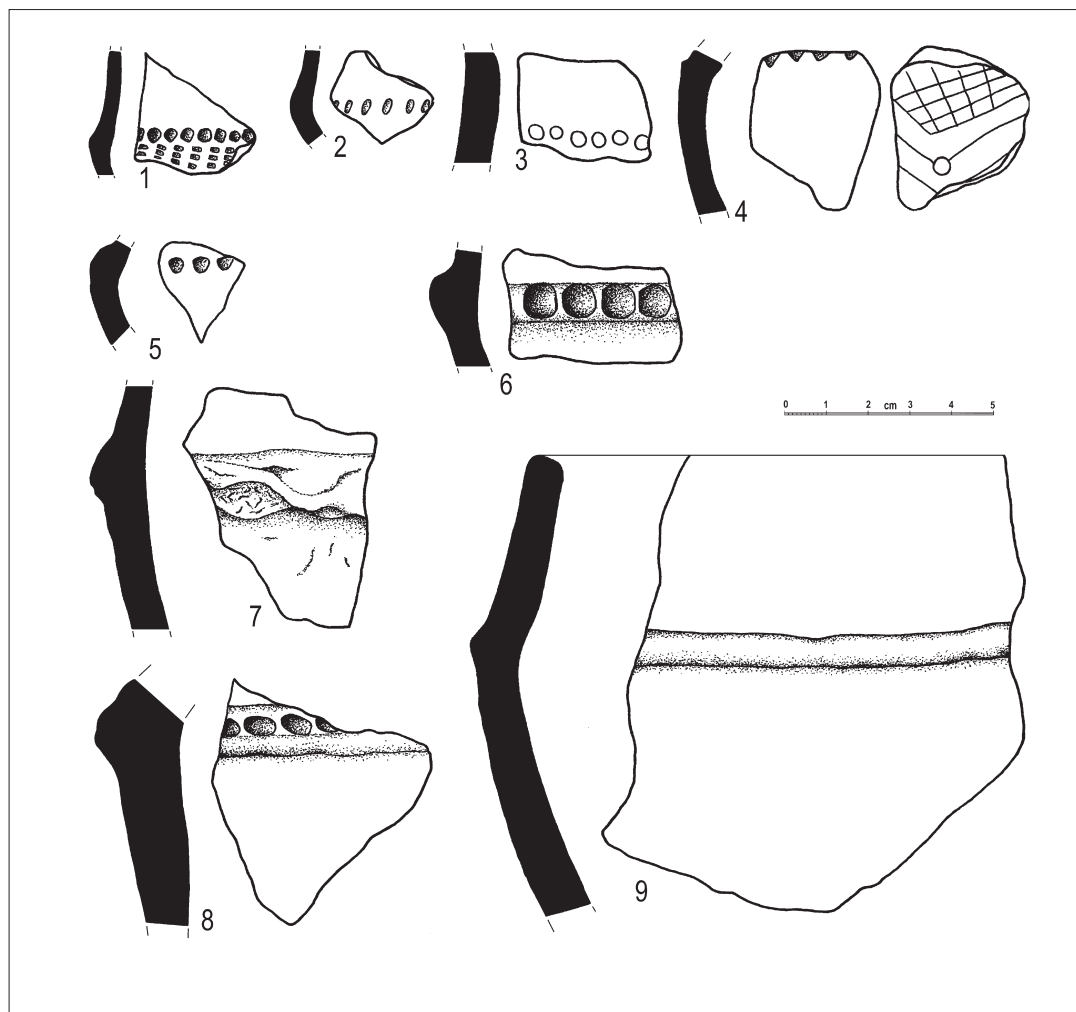
Fig. 18. Lažínky: examples of pottery: 1. 3/09-0208, 2. 3/09-0205, 3. 3/09-0005, 4. 3/09-0167, 5. 3/09-0296, 0297, 6. 3/09-0260, 7. 3/09-0089, 8. 3/09-0181, 9. 3/09-0072. Drawing by Kateřina Červená.

Obr. 19. Lažínky: výběr keramiky: 1. 3/09-0172, 2. 3/09-0037, 3. 3/09-0262, 4. 3/09-0086, 5. 3/09-0140, 6. 3/09-0001, 0003. Kresba Kateřina Červená.

Fig. 19. Lažínky: examples of pottery: 1. 3/09-0172, 2. 3/09-0037, 3. 3/09-0262, 4. 3/09-0086, 5. 3/09-0140, 6. 3/09-0001, 0003. Drawing by Kateřina Červená.

Obr. 20. Lažínky: výběr keramiky: 1. 3/09-0247, 2. 3/09-0141, 3. 3/09-0079, 4. 3/09-0066, 5. 3/09-0064, 6. 3/09-0078, 7. 3/09-0084, 8. 3/09-0244, 9. 3/09-0243. Kresba Kateřina Červená.

Fig. 20. Lažínky: examples of pottery: 1. 3/09-0247, 2. 3/09-0141, 3. 3/09-0079, 4. 3/09-0066, 5. 3/09-0064, 6. 3/09-0078, 7. 3/09-0084, 8. 3/09-0244, 9. 3/09-0243. Drawing by Kateřina Červená.

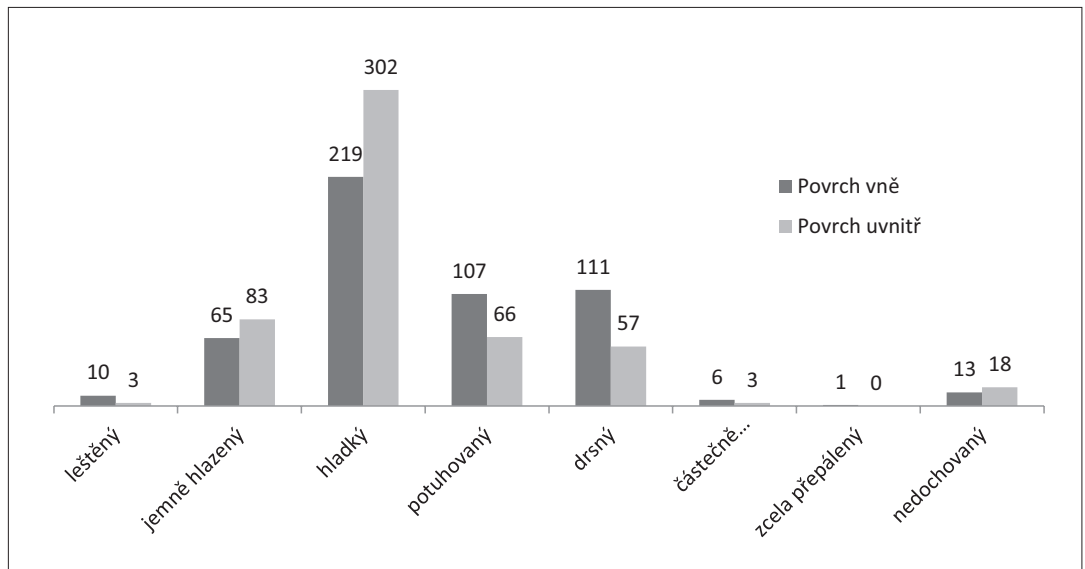
Vnější strana keramiky byla nejčastěji upravena hlazením, následovalo zdrsnění a potuhování. Jako častá kombinace se objevoval hladký až leštěný povrch okraje a podhrdlí se záměrně zdrsněnou výdutí (Obr. 22: 3). Vnitřní straně také dominoval hladký povrch, jako druhá nejčastější úprava však bylo použito potuhování. Právě plošné potuhování nádob je charakteristickým znakem stupně HaD2. To pozorujeme hlavně na vnějším povrchu, potuhování vnitřních stěn je v této době novinkou (Golec 2003, 142). Jen ojediněle se vyskytla úprava povrchu leštěním, vzácné byly také doklady přepálení keramiky. Výpal keramiky byl ve většině případů redukční a to zejména u keramického materiálu obsahujícího grafit.

Využívání grafitu

S tzv. grafitovou keramikou se poprvé setkáváme v období kultury s lineární keramikou a poté až v době halštatské, pravděpodobně ve stupni

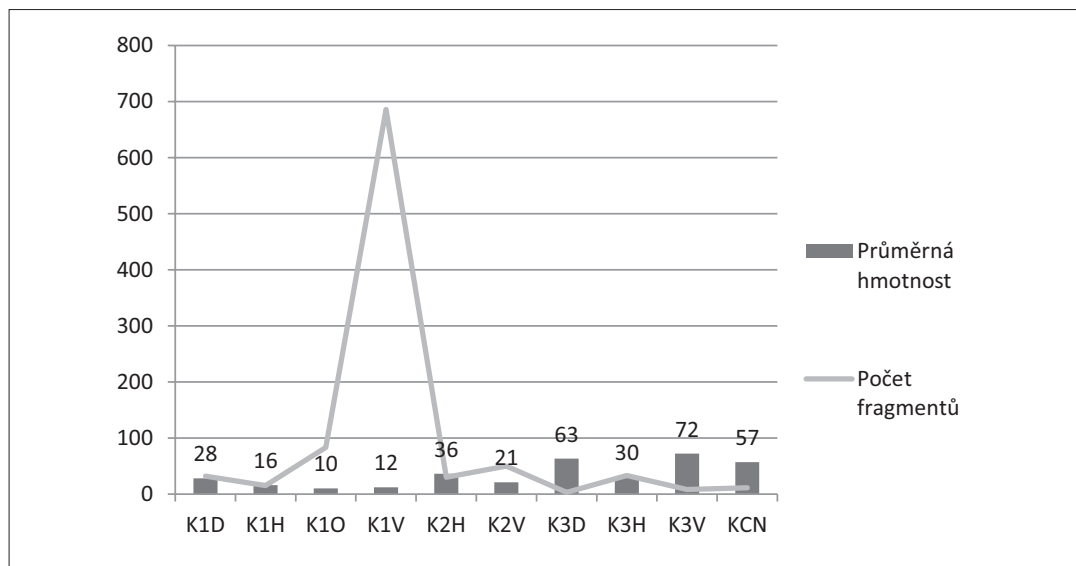
HaD2 (Golec 2003, 120; Hlava 2008, 196). Díky grafitu získá keramika lepší vlastnosti, např. nižší propustnost, nižší nároky na teplotu a dobu výpalu či vyšší odolnost vůči žáru. Proto se předpokládá kuchyňské užití tohoto druhu nádob (Golec 2003, 38; Trebsche 2011, 451). V Lažínkách tvoří halštatská keramika s příměsí grafitu 61 % souboru. Ve srovnání se sídlišti Jenštejn či Těšetice-Kyjovice „Sutny“, kde podíl grafitové keramiky představoval pouhé desetiny procenta, se jedná o značné množství (Dreslerová 1995, 26; Golec 2003, 120). Podle způsobu užití grafitu můžeme halštatskou keramiku rozlišit do tří skupin:

- 1) Velmi jemný grafit tvoří s keramickým těstem přirozeně homogenní hmotu, okem nelze rozeznat zrna či kousky grafitu, keramické těsto je černé a povahou „tuhové“. Taková keramika byla nejspíš vyráběna z grafitických jíílů, které někdy doprovází výchozy hydrotermálních struktur včetně výchozů krystalického grafitu.

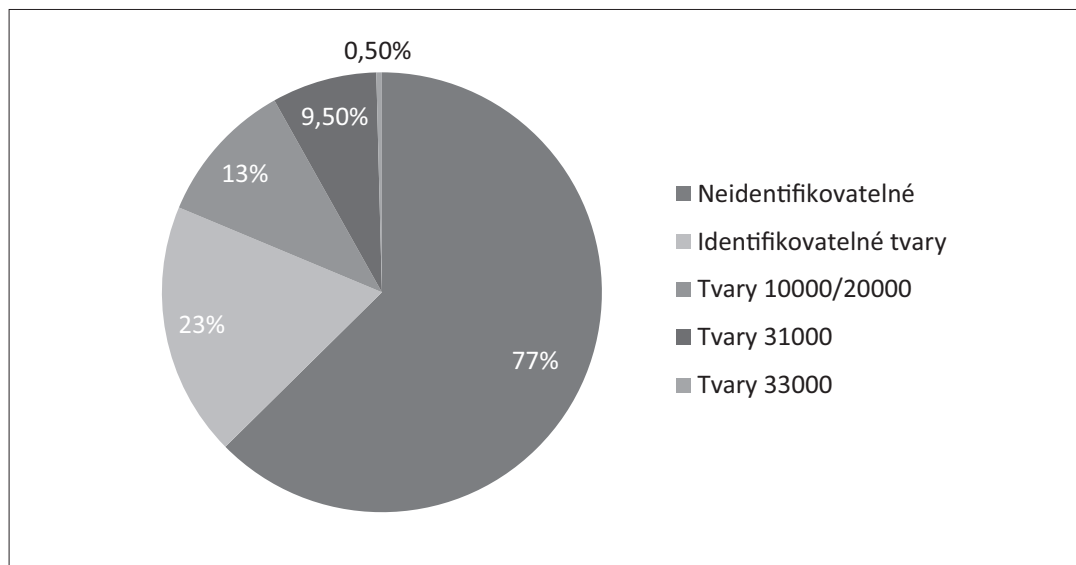
Graf 1. Úprava povrchu keramiky na vnější a vnitřní straně.

Graph 1. Pottery finish on the outside and inside.

Graf 2. Kategorie fragmentu a jejich průměrná hmotnost.

Graph 2. Category of fragments and their average weight.

Graf 3. Poměr tvarově určitelných a neurčitelných fragmentů, nejčastěji zastoupené tvary.

Graph 3. Proportion of fragments with determinable and indeterminate shape; most frequent pottery forms.

Grafitová keramika v Lažinkách

Grafitová keramika v Lažinkách		
Počet fragmentů	590	61%
Hmotnost (g)	8852	
Průměrná hmotnost fragmentu (g)	15	
Keramika s krystalickým grafitem (%)	98	
Keramika s jemným grafitem (%)	2	
Podíl fragmentů s HZK (%)	84	
Podíl fragmentů s JZK (%)	0,5	
Podíl fragmentů s ZRK (%)	15,5	
Podíl tvarů skupiny 11000 (%)	81	
Podíl tvarů skupiny 31000 (%)	19	
Podíl plastické výzdoby (%)	85	
Podíl hrubě vhloubené výzdoby (%)	11	
Podíl vtuhované výzdoby	2	
Podíl ryté výzdoby	2	

Tab. 2. Vlastnosti grafitové keramiky v Lažinkách.**Tab. 2.** Properties of graphite pottery in Lažínky.

- 2) Tvrdý krystalický grafit je v keramické hmotě přítomen v podobě drcených či mletých zrnků různé velikosti. Při vysokém podílu grafitu může být keramické těsto rovněž černé a povahou „tuhové“, grafitová zrnka jsou ale stále viditelná, s keramickou hmotou přirozeně nesplynula a z povrchu nádoby mohou i vystupovat.
- 3) Grafit byl používán pouze k potuhování povrchu (srov. kap. 5.3).

V Lažinkách převažovala keramika obsahující drcený či mletý krystalický grafit, vyložené jemná a homogenní grafitová keramická hmota byla vzácností (Tab. 2). K úpravě povrchu byl grafit použit v 18 % případů z celkového množství (Graf 1). Zdrojem suroviny mohly být výchozy objevené na plochách 2 a 5 vzdálené několik set až tisíc metrů od sídliště (Hejhal – Hrubý 2009, 35). Určení provenience by mohly potvrdit petrografické rozborů: např. u grafitové keramiky ze záchranného výzkumu pozdně halštatského

sídliště z Těšetic-Kyjovic „Suten“ bylo zjištěno využívání grafitu z jihočeské oblasti, nikoli z místních výchozů (Hložek a kol. 2003, 125–128). Na nejednoznačnost výsledků petrografických analýz zkoumající původ grafitu však upozorňuje P. Goláňová v případě laténské grafitové keramiky z Olomoucka (Goláňová 2014, 138). Přítomnost grafitu v keramice z Lažinek se váže především na hrncovité a soudkovité tvary z hrubozrnného keramického materiálu (srov. Tab. 2; jinak viz Obr. 21: 4, 5, 7, Obr. 22: 3 a 23: 5).

5.3 Fragmentarizace, tvarosloví a výzdoba

Fragmentarizace

Keramické fragmenty byly určeny podle části nádoby a z níž pocházejí a dle zachovalosti rozděleny do třech základních skupin K1–K3 (podle Šabatová 2008, 288). Nejčteněji zastoupena byla kategorie K1 (zlomky den, hrdel, okrajů

a výdutí) která tvořila 86 % celého souboru, zbylých 14 % tvořily kategorie označující nezlomkový materiál (K2) a části nádob (K3). Průměrná hmotnost zlomku skupiny K1 se blížila celkové průměrné hmotnosti keramiky pocházející z objektů, průměrná hmotnost zachoválejších částí byla pochopitelně vyšší.

Tvarosloví

Pro tvarovou klasifikaci pozdně halštatské keramiky se v současné době používá systém vytvořený A. Shepardovou (1965), založený na tektonice nádob: horizontálním a vertikálním členění. V našem prostředí byl tento systém využívající objektivně pozorovatelné znaky aplikován a propracován především D. Dreslerovou při vyhodnocení keramického souboru z Jenštejna (Dreslerová 1995), dále např. M. Chytráčkem a J. Bernatem pro soubor z Prahy Zbraslavi (Chytráček – Bernat 2000).

Vzhledem k vysoké fragmentarizaci souboru nebylo ve většině případů možné určit přesný tvar nádoby (srov. graf. 3). Výjimku tvoří pouze zatažené okraje, jež náleží bezpodmínečně miskám se zataženým okrajem (skupina 31210), v některých případech bylo možné i jeho přesnější určení (Obr. 23: 1). Nejčastějšími a vzhledem k vysoké fragmentarizaci často těžko rozlišitelnými kategoriemi, byly skupiny 10 000 a 20 000 zahrnující především soudkovité, hrncovité, amforovité či lahvovité tvary (např. Obr. 20: 9, 21: 7 a 23: 6). Druhou nejsilněji zastoupenou skupinou byla kategorie 31 000 představující mísy a amforovité mísy, díky vyšší zachovalosti bylo možné v jednom případě identifikovat i tvar hluboké mísy skupiny 33 000 (Obr. 18: 9).

Výzdoba

Zdobená keramika představuje 14 % ze základního souboru (133 fragmentů). Nejobvyklejšími druhy dekoru byla plastická výzdoba, přede-

vším v podobě lišt, vtuhování, rytá, jemně i hrubě vhloubená výzdoba, rastr a kolek. V několika případech byla zachycena kombinace dvou typů výzdob, charakteristický znak pozdně halštatského vývoje (Golec 2003, 141), v jednom případě se dokonce vyskytly tři druhy na jedné nádobě: rytá výzdoba a rastr na vnitřní potuhované straně společně s kolkem na straně vnější (Obr. 19: 6, 22: 4). Nejčastější plastické lišty, jež oddělují podhrdlí od výdutí, jsou vázány především na tvarovou skupinu 11000 (hrncovité nádoby aj.) Provedení plastické lišty je velmi rozmanité, podle M. Golce dochází v pozdní době halštatské, konkrétně ve stupni HaD2, k významnému nárůstu používání plastické výzdoby a větší různorodosti plastických lišt používaných průběžně od stupně HaC2 (Golec 2003, 54), v menším počtu se objevují plastické výčnělky (srov. Obr. 18: 6–8, 21: 4–7).

Převážně na mísách se vyskytuje zdobení vtuhováním. Spolu s plastickým dekorem se jedná o nejčastější typ výzdoby, který se rozvíjí především v pozdní době halštatské, stupni HaD2 (Golec 2003, 54, 72). Vedle vtuhovaných ornamentů (linie, mřížky) se hojně vyskytuje také potuhování celé nádoby vně i uvnitř nebo vtuhované pásy (Obr. 18: 9, 23: 9). Z ostatních výzdobných typů je v Lažinkách zastoupena zejména rytá výzdoba, v podobě jednoduchých rýh, ale také ve formě zavěšených mřížkovaných trojúhelníků (Obr. 19: 6, 20: 4 a 22:), které se např. na pozdně halštatské keramice v Těšetických-Kyjovicích nevyskytují (Golec 2003, 43). Rytá výzdoba se objevuje také v kombinacích s rastrem a/nebo kolkováním (Obr. 21: 1). Kolkování je považované za výzdobný prvek pozdní doby halštatské a v Lažinkách byl opakovaně doložen (např. Obr. 19: 6, 20: 1 a 22: 1, 4). Posledním zastoupeným typem dekoru byla jemná vhloubená výzdoba vázající se na drobnější tvary (Obr. 20: 2) a hrubá vhloubená výzdoba, jež se naopak vyskytovala na hrubším materiálu (skupina 11 000).

Obr. 21. Lažínky: výběr keramiky: 1. 3/09-0172, 2. 3/09-0078, 3. 3/09-0054, 4. 3/09-0181, 5. 3/09-0086, 6. 3/09-0072, 7. 3/09-0243. Foto Kateřina Červená.

Fig. 21. Lažínky: examples of pottery: 1. 3/09-0172, 2. 3/09-0078, 3. 3/09-0054, 4. 3/09-0181, 5. 3/09-0086, 6. 3/09-0072, 7. 3/09-0243. Photo by Kateřina Červená.

Obr. 22. Lažínky: výběr keramiky: 1. 3/09-0247, 2. 3/09-0079, 3. 3/09-0191-0194, 4. 3/09-0001, 0003. Foto Kateřina Červená a ARCHAIA Brno, 2008.

Fig. 22. Lažínky: examples of pottery: 1. 3/09-0247, 2. 3/09-0079, 3. 3/09-0191-0194, 4. 3/09-0001, 0003. Photo by Kateřina Červená and ARCHAIA Brno, 2008.

5.4 Prostorová distribuce keramiky a jejich velikostních tříd

Při pohledu na prostorovou distribuci keramiky v Lažínkách (Obr. 15) je zřejmé, že keramika se koncentrovala především v zahloubených objektech větších rozměrů (chat a hospodářských staveb), popřípadě ve větších jámách blíže nespecifikovaného charakteru. Jde především o chaty 2593 ve čtvrcích E 29 a F 29, 0660 (B12-13, C12-13), 0526 (F 23, G 23), 3531 (G 18-19), z blíže neurčených jam mimo jiné 1613 ve čtvrcích E 14-15 či 1607 ve čtvrci F 05. Ve zmíněných kulturních vrstvách byla keramika nejčastěji přítomna ve vrstvě čtvrců D 20-22, výraznější koncentrace je také patrná ve čtvrci F14, v němž (a v sousedním G 14)

je patrná struktura sloupových jamek, zatímco ve zbylých kulturních vrstvách nepozorujeme výraznější přítomnost keramického materiálu. Stejně jako se sloupové a kulové jamky koncentrují v jihovýchodní části sídliště, tak i keramika se objevuje ve větším množství v tomto prostoru.

Srovnání prostorové distribuce velikostních tříd keramiky ukazuje rovnoměrné rozmístění (s vyšší koncentrací v jihovýchodní části) nejmenší kategorie fragmentu (K1 – zlomky nádob), (Obr. 17 A) Naopak kategorie K2 a K3 představující zachovalejší části nádob se vyskytují téměř výhradě v zahloubených objektech větších rozměrů (Obr. 17 B). Zdá se, že množství a zachovalost keramiky je tak přímo úměrné velikosti objektu.

Obr. 23. Lažínky: výběr keramiky: 1. 3/09-0070, 2. 3/09-0087, 3. 3/09-0001, 4. 3/09-0112, 5. 3/09-0198, 6. 3/09-0090, 7. 3/09-0108, 8. 3/09-0004, 9. 3/09-0182, 10. 3/09-0034. Foto Kateřina Červená a ARCHAIA Brno, 2008.

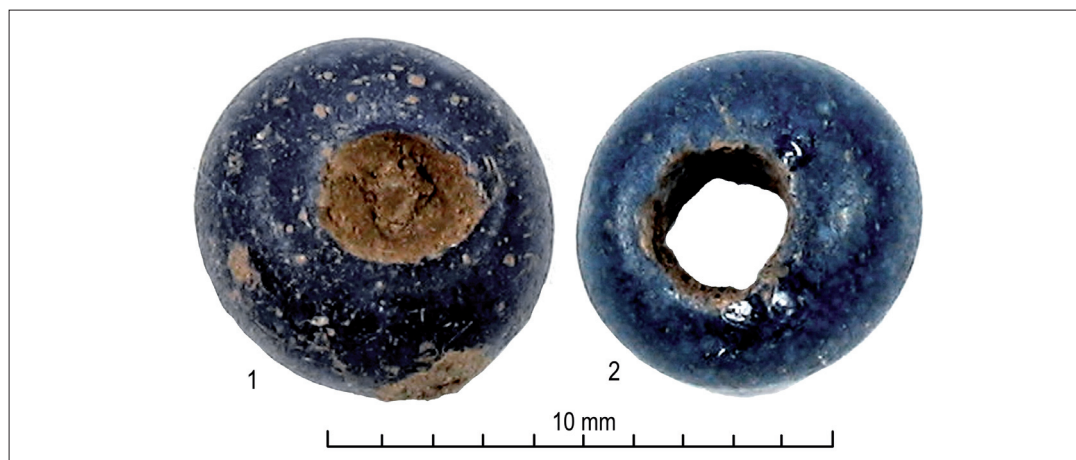
Fig. 23. Lažínky: examples of pottery: 1. 3/09-0070, 2. 3/09-0087, 3. 3/09-0001, 4. 3/09-0112, 5. 3/09-0198, 6. 3/09-0090, 7. 3/09-0108, 8. 3/09-0004, 9. 3/09-0182, 10. 3/09-0034. Photo by Kateřina Červená and AR-

Obr. 24. Lažínky: drobné nálezy: 1. 3/09-0113 přeslen se žlábký, 2. 3/09-0015 přeslen, 4.3/09-0107 přeslen se žlábký na spodní straně, grafit v keramickém těstě, 5-7. 3/09-0293, 3/09-0294, 3/09-0093 bronzové nebo měděné drátky, 8. 3/09-0292 železná šipka. Foto ARCHAIA Brno, 2008.

Fig. 24. Lažínky: small finds: 1. 3/09-0113 grooved spindle whorl, 2. 3/09-0015 spindle whorl, 4.3/09-0107 spindle whorl with grooves at the bottom, graphite-tempered clay, 5-7. 3/09-0293, 3/09-0294, 3/09-0093 bronze or copper wires, 8. 3/09-0292 iron arrowhead. Photo ARCHAIA Brno, 2008.

Obr. 25. Lažínky: skleněné korálky: 1. 3/09-0291, 2. 3/09-0290. Foto ARCHAIA Brno, 2008.

Fig. 25. Lažínky: glass beads: 1. 3/09-0291, 2. 3/09-0290. Photo ARCHAIA Brno, 2008.

5.5 Prostorová distribuce keramiky a její srovnání s fosfátovou analýzou

Výsledky fosfátové analýzy udávají nejvyšší hodnoty v západní a východní části zkoumané plochy, v níž naopak nenacházíme větší množství sídlištních stavebních struktur či vrstev (Malý 2009). Za situace, kdy se prostorově vylučují vyšší hodnoty fosfátů s archeologickými objekty či vrstvami, se nabízí vysvětlení, že v těchto částech mohla být umístěna hospodářská zvířata v ohradách.

Zvýšené hodnoty fosfátů byly ale také naměřeny v některých objektech: v chatě 2593 (E 29, F 29), v oblasti blíže nespecifikovaných větších jam 686 a 642 (C 15) a v oblasti mezi chatami 0526 (F 23, G 23) a 4602 (E 26–27, F 26–27). S touto skutečností koresponduje i distribuce keramiky, která se ve větších objektech koncentruje. Ve střední části zkoumané plochy (E 20–24, F 19–22, G 21, 22) jsou patrná místa s minimální přítomností archeologických objektů, keramiky i fosfátů, tato místa mohla sloužit jako veřejná, pravidelně čištění prostranství (srov. Obr. 16).

5.6 Keramika z Lažinek v kontextu pozdně halštatské produkce v sousedních regionech

Vzhledem ke geografické poloze sídliště na periférii jihomoravské sídelní oblasti se nabízí srovnání keramiky z Lažinek s keramikou ze sídlišť ležících v jádru jihomoravského území či v krystaliniku dolnorakouského Weinviertelu. Z hlediska stavu výzkumu je nejvhodnější sousední srovnávací oblastí mikroregion Únanovka na Znojemsku, jehož součástí je i pozdně halštatské osídlení na lokalitě Těšetice-Kyjovice „Sutny“. Ačkoli se jedná o sousedící oblasti, přírodní podmínky jsou zde odlišné: Únanovka a Těšeticko se nachází ve výškách

265–290 m n. m., a leží v mírně zvlněném terénu na styku České vysočiny na západě a Západních Karpat na východě. Klimatovegetačně je Těšeticko severozápadním okrajem pannonika (Demek 1987, 33; Neuhäuslová 1998; Čech a kol. 2002, 27–32, 44, 213; Cháb a kol. 2007; Tolasz a kol. 2007, 59–133, 198–203). Obě halštatská sídliště jsou zemědělská, otevřená a rovinná. Ačkoli má pozdně halštatská keramika ve srovnání předchozími halštatskými stupni v nadregionálním měřítku obecně unifikovaný ráz, pozorujeme v souboru z Lažinek přesto řadu odlišností:

- 1) výrazně vyšší zastoupení grafitové keramiky (srov. Tab. 2). V Těšeticích představuje tato keramika jen mizivé procento (Golec 2003, 120).
- 2) absence na kruhu točené keramiky typu Vekerzug. Na rozdíl od Lažinek můžeme díky této keramice u těšetického sídliště připustit větší kulturní propojení s východohalštatskými populacemi zejména na jz. Slovensku (Golec 2003, 108).
- 3) absence bohatšího spektra tvarů a výzdoby, absence keramiky dotáčené na kruhu. Poněvadž sídlištní plocha u Lažinek byla prozkoumána téměř úplně a to i včetně plošně dochovaných vrstev, odpadá vysvětlení tohoto jevu rozdílnou mírou exkavace.
- 4) rozdíl v používání některých výzdobných prvků, z nichž jako příklad možno uvést zavěšené trojúhelníky. V Těšeticích je na pozdně halštatské keramice již nenalezneme (Golec 2003, 43), v Lažinkách však byly doloženy na dvou fragmentech (Obr. 19: 6, Obr. 20: 4). Buď tento prvek z předchozích dob na perifériích konzervativně přežívá do stupňů HaD2–3 a nebo jsou počátky osídlení u Lažinek o něco časnější.

6. Stručné vyhodnocení sídliště u Lažínek

6.1 Dosavadní obraz a specifika osídlení okrajových oblastí jihozápadní Moravy v době halštatské

Záchranný archeologický výzkum u Lažínek v roce 2008 přinesl obraz části rovinného zemědělského sídliště z mladší a pozdní doby halštatské, která je nálezově spíše chudší. Sortiment artefaktů se omezuje na nepříliš reprezentativní užitkovou keramiku, fragmenty vřezů a omazů dřevěných staveb a popřípadě pecí či výhní, dále na nečetné kosti převážně hospodářského zvířectva a zlomky uhlíků. Výjimečnými nálezy jsou skleněné korálky, zlomky přeslenů, měděné či bronzové drátky a železná šipka (Obr. 24 a 25).

Sídliště u Lažínek se nachází v krajinné poloze typické pro zemědělské osady. Přesto jde o areál monokulturní, který nikdy nebyl vyhledán žádnou komunitou starších ani mladších archeologických kultur než HaD. To je podle našeho názoru obraz území osídlovaného jen řídce a v obdobích, kdy v sousedních úrodnějších oblastech hustota sídel a počet obyvatel dosahuje maxima.

Vyhodnocení osady u Lažínek přináší nová zjištění v oblasti studia doby halštatské nejen pro jihozápadní Moravu, popř. jihovýchodní okraj Českomoravské vrchoviny. Nabízí možnost komparace archeologických i archeobotanických dat se sousedním mikroregionem Únanovka na Znojemsku. I přes nevelkou vzdálenost (25 km) a plynulý přechod krajinného reliéfu od pahorkatin středních poloh po jihomoravskou nížinu jsou mezi oběma oblastmi klimatovegetační rozdíly až dvou stupňů v rámci mírně teplého pásma (srov. kap. 3). Srovnávací studium se nabízí v oblasti sídelní struktury v krajinně mladšího pravěku, stavebních forem a v oblasti keramické pro-

dukce. Ve spolupráci s archeobotanikou se pak otvírá široký okruh komparativního studia v oblasti spektra obilovin, plevelů a dřevin (Kočár a kol. 2009; Petřík a kol. 2015).

6.2 Výhody plošného výzkumu kulturních popř. splachových vrstev a pozůstatků mělkých stavebních struktur

Přínosem výzkumu je zjištění nadzemních sloupových staveb a dalších struktur. To je jev, se kterým se v českém prostředí lze zatím setkat jen zřídka, avšak který je charakteristický např. pro bavorské a rakouské Podunají. Obraz rovinného sídliště (nejen) doby železné byl na českém území tradičně formován archeologickými výzkumy, které lze charakterizovat dvěma způsoby. První představují výzkumy zpravidla menšího rozsahu, zachycující segmenty areálu nebo rovnou solitérní objekty či dokonce jen jejich části (Podborský 1970; Čizmář, M. 2004; Fröhlich 1988; týž 2001; Přichystal – Kos 2006, 49, 50). Druhou skupinou jsou starší systematické výzkumy nebo záchranné výzkumy rozsáhlejších ploch, kdy metodika uzpůsobená potřebám stavebníka, časové tísní a finančním omezením, jen výjimečně umožnila detailní výzkum, jaký by odpovídal potřebám moderního studia zemědělských areálů doby železné (Fröhlich 2005; Michálek 2003; Golec 2003, 31, 238; Tetour 2007). Důsledkem toho je více či méně výběrová detekce a dokumentace zpravidla větších jam, zemnic, žlabů a nebo příkopů (např. Čizmář M. 2002, Obr. 2). Naše představa o stavebních formách a infrastruktuře zemědělských areálů doby železné, jakou nabízejí výsledky dosavadní terénní práce, je tak nutně zkrácená. Na poli výzkumu dynamického a v mnohém problematického závěru doby halštatské je tento nedostatek obzvlášť citel-

ný (Nekvasil 1993, 371; Čížmář M. 2004), na periferiích jihozápadní Moravy možná ještě citelnější (Košťálek a kol. 1986, 207, č. 58).

Tradiční směry terénní archeologie pomohly již v sedmdesátých letech dospět do pokročilé fáze poznání zahloubených, nebo zčásti zahloubených staveb nazývaných zemnice, polozemnice či zahloubené chaty (např. Podborský 1970, 26–28, Obr. 6–8; 1972). Ty byly dlouhá desetiletí považovány takřka za jediný druh staveb, který se na našem území ve starší době železné budoval. Teprve v posledních dvaceti letech se lze setkat s precizněji provedenými archeologickými výzkumy sídelních areálů, kde se snaha o poznání stratigrafických situací a mělce zahloubených stavebních struktur zvýšila (Prostředník 2001; Štrof 2000). Jedním z domácích příkladů je areál sídliště a přilehlého dvorce z období HaC2-HaD1 v Kuřimi. Pokud jde o průřezy kůlových a sloupových jam, dokládají přítomnost kuláčů, půlených kůlů, ale i štípaných či hráněných stojek (Čížmář, Z. 1995). Dalším příkladem je pozdně halštatské sídliště Jenštejn (Dreslerová 1994) a určitou výjimku představuje i lokalita Písek – teplárna z období LtA, zkoumaná v letech 1982–1983 (Fröhlich 2001, 183, Obr. 8). Také krátký pohled např. do německého a rakouského Podunají ukazuje, že mezi stavebními formami na sídlišťích starší doby železné (odhlédnuto od sociálního kontextu) mohou stavby sloupové, skeletové nebo sroubené někdy i převládat (Berg 1976; Biel 1995; Griebel 1997; týž 2004; Krause 1995; Kurz 1995; Lauermann 1980; týž 1981; 1994; týž 2000; Leidorf 1990; týž 1994; Meiborg – Müller 1997; Posluschny 1997; týž 2002; Preinfalk 2003; Ramsel 1998; Reim 1995; Trebsche 2006; týž 2007; 2008, 127–136; Wamser 1984; Zuber 2004).

6.3 Výhody plošného výzkumu kulturních popř. splachových vrstev z hlediska keramických nálezů

Kromě možnosti zachycení mělce zahloubených archeologických objektů přináší plošný výzkum kulturního souvrství také nálezy a s nimi informace, o které bychom při pouhém vybírání zahloubených objektů přišli. Výzkumem souvrství byl získán větší počet nálezů, což je u nálezově chudých areálů v okrajových územích při odborném vyhodnocení často rozhodující. Zvolená metoda výzkumu se pozitivně projevuje už ve fázi exkavace, při níž nepřicházíme o svrchní výplně zahloubených objektů (Ernée 2008, 149). Zvyšuje se kvalita nálezového souboru pro statistické vyhodnocení a srovnávací studium (Tab. 1). Příkladem může být zaznamenání aktivit z odlišných časových období, které se projevují ve výplni objektů jako tzv. intruze či rezidua (Ernée 2008, 111; Neustupný 2007, 72). V Lažinkách byla kromě halštatské keramiky zachycena také keramika středověká a novověká, přičemž většina těchto nálezů nebyla infiltrována v zahloubených objektech, nýbrž se soustřeďovala jako příměs ve splachových vrstvách ve východním segmentu zkoumané plochy. Tím se dotýkáme další výhody zvolené metody, kterou je přesnější dokumentace prostorové distribuce nálezů, což umožňuje přesnější rekonstrukci aktivit a využívání areálu (Obr. 16; srov. Erneé 2008, 148).

7. Diskuse a závěr

Ve starší době železné se v západohalštatském i východohalštatském prostředí lze setkat s rovinnými sídlišti, na nichž jsou běžně zastoupeny stavební formy nadzemní, přičemž tento jev není ani zdaleka vázán výlučně na tzv. dvorce ať již zemědělské (Gehöft), nebo sídla elit (Herrenhof). Tyto dvorce (Gehöfte) nejsou solitér-

ními areály, nýbrž součástí rovinných sídlišť (Meiborg – Müller 1997, Beilage 5). Přítomnost ohrad, palisád či plotů nemusí proto být vždy indikátorem dvorce ve smyslu sídla některé z elitních vrstev společnosti, nýbrž dvorce jako majetkoprávní a sociálně sídelní jednotky, podléající se na zemědělské výrobě, řemeslu, chovu zvířectva či pěstování plodin. Pokud přijmeme jednoduchou a ne zas tak originální myšlenku, že přirozeným stavem plně funkčních obytných a zemědělských areálů starší doby železné je diverzita stavebních struktur, pak je nutné mělce založené a nadzemní struktury při terénním výzkumu předpokládat a snažit se je rozpoznat.

V oblasti, jakkoliv byla z hlediska pravěkého osídlení periferní, se od stupně HaD1 etablovala mocenská společenská vrstva, která se nutně opírala o zemědělskou produkční infrastrukturu. Dokladem existence této elity je opevněné hradiště u Jaroměřic nad Rokytou, vzdálené od sídliště u Lažínek 7 km. Hmotná kultura jaroměřického hradiště se v mnoha ohledech od nálezů z Lažínek liší, zčásti i chronologic-

kým postavením. Výrazný rozdíl je v početnosti keramiky, zastoupení kovových artefaktů či ve stavebních zvyklostech, projevujících se např. zdobením výmazů a omazů (Podborský 1972, 37; Čižmář, M. 1999).

Vyhodnocení keramických nálezů z Lažínek a jejich základní srovnání se sídlištní keramikou z Těšetic ukazuje chudší spektrum tvarů a výzdoby i absenci technologií, např. dotáčení na kruhu. „Periferní“ charakter zájmové oblasti, celkově podprůměrné množství nalezených artefaktů i krátkodobé osídlení lokality nabízí představu spíše chudší komunity žijící v pozdní době halštatské na okraji zalidněné jižní Moravy. Je však možné, že archeologický výzkum zachytil jen okrajovou a spíše hospodářskou část většího sídliště, přičemž jeho jádro s předpokládanými reprezentativními stavebními strukturami, souvisejícími s řídicí složkou komunity, se nalézalo na jiném místě. Konečně chudší a nepřiliš reprezentativní nalezená hmotná kultura může souviset i krátkodobým životem sídliště.

Literatura

- Berg, F. 1976: Späthallstättische Siedlungsfunde aus Kamegg im Kemptal, NÖ. Festschr. R. Pittioni. Arch. Austriaca, Beih. 13, 546–566.
- Biel, J. 1995: Die Siedlung der Späthallstatt-/Frühlaténezeit von Hochdorf/Enz, Kreis Ludwigsburg. In: Fürstensitze, Höhenburgen, Talsiedlungen. Bemerkungen zum frühkeltischen Siedlungswesen in Baden-Württemberg. Archäologische Informationen aus Baden-Württemberg 28. Stuttgart, 30–37.
- Čech a kol. 2002: Čech, L. – Šumpich, J. – Zabloudil, V. a kol.: Jihlavsko, Chráněná území ČR VII. svazek, Praha.
- Čižmář, M. 1999: K poznání Hradiska u Jaroměřic nad Rokytou, okres Třebíč – Zur Kenntnis von Hradisko bei Jaroměřice nad Rokytou, Pravěk, Nová řada 9/1999, 335–349.
- Čižmář, M. 2002: Vývoj laténského osídlení v oblasti pod pavlovskými vrchy – Entwicklung der Besiedlung in der Laténezeit im Gebiet der Pollauer Berge. In: S. Stuchlík (editor): Oblast vodního díla Nové Mlýny od pravěku do středověku. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno, kap. II.F.1. Brno, 250–290
- Čižmář, M. 2004: Příspěvek k poznání pozdní doby halštatské na Moravě (s příspěvkem Z. Kratochvíla). In: Kazdová, E. – Měřinský, Z. – Šabatová, K. (editoři): K počtě Vladimíru Podborskému. Brno, 447–471.
- Čižmář, Z. 1995: Das hallstattzeitliche Gehöft in Kuřim (Vorläufige Ergebnisse der archäologischen Rettungsgrabung), Pravěk, Nová řada 5, 217–254.
- Demek, J. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny. Praha.
- Dreslerová, D. 1995: A Late Hallstatt Settlement in Bohemia. Excavation at Jenštejn, 1984. With a contribution on the animal bones by Mark Beech. Praha.
- Ernée, M. 2008: Pravěké kulturní souvrství jako archeologický pramen, Památky archeologické – Supplementum 20, Praha.
- Fröhlich, J. 1988: Pozdně halštatské a časně laténské sídliště u Putimi – Die Späthallstatt- und frühlaténezeitliche Siedlung bei Putim, Bezirk Písek, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 5, 57–66.
- Fröhlich, J. 2001: Nové nálezy časně laténských polozemnic na Písecku – New discoveries of Early La Tène semi-sunken Dwellings in the surroundings of Písek (South Bohemia, Czech Republic), Archeologické výzkumy v jižních Čechách 14, 159–198.
- Fröhlich, J. 2005: Halštatské sídliště v Letech u Mirovic – Eine hallstattzeitliche Siedlung in Lety bei Mirovice, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 18, 21–33.
- Golářová, P. 2014: K použití a provenienci grafitu v časně době laténské na Moravě. In: Čižmářová, J. a kol. (eds.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií, Brno, 133–141.
- Golec, M. 2003: Těšetice – IV. Horákovská kultura v těšetickém mikroregionu. Brno.
- Griebl, M. 1997: Siedlungsobjekte der Hallstattkultur aus Horn (Niederösterreich). Mitt. Prähist. Komm. 31. Wien.
- Griebl, M. 2004: Die Siedlung der Hallstattkultur von Göttesbrunn, Niederösterreich. Mitt. Prähist. Komm. 54. Wien 2004.
- Hejhal, P. – Hrubý, P. 2009: I/38 Obchvat Moravské Budějovice. Záchraný archeologický výzkum v trase silničního obchvatu. Číslo výzkumu A 112/2007. ARCHAIA Brno, nepublikovaný rukopis.
- Hlava, M. 2008: Grafit v době laténské na Moravě, Památky archeologické XCIX, 189–258.
- Hložek, M. a kol. 2003: Mikropetrografické rozbory halštatské grafitové keramiky z Těšetic „Suten“ a Traisentalu. In: Těšetice-Kyjovice 6. Horákovská kultura v těšetickém mikroregionu, Brno, 122–129.
- Houzar, S. 1997: Geologická stavba, nerosty a těžba nerostných surovin. In: Nekuda, V. (ed.), Moravskobudějovicko, Jemnicko, 27–47, Brno.
- Cháb a kol. 2007: Cháb, J. – Stránil, Z. – Eliáš, M.: Geologická mapa České republiky 1:500 000, Praha.
- Chytráček, M. – Bernat, J. 2000: Pozdně halštatské a časně laténské sídliště v Praze-Zbraslavi. Památky archeologické XCI, 255–313.
- Kočár a kol. 2009: Kočár, P. – Kočárová, R. – Hendrychová, L.: Archeobotanická analýza. In: Hejhal, P. – Hrubý, P.: I/38 Obchvat Moravské Budějovice. Záchraný archeologický výzkum

- v trase silničního obchvatu. Číslo výzkumu A 112/2007. Část V. ARCHAIA Brno, nepublikovaný rukopis, 7–38.
- Košťuřík a kol. 1986: Košťuřík, P. – Kovárník, J. – Měřínský, Z. – Oliva, M.: Pravek Třebíčska, Brno.
- Krause, R. 1995: Ipf und Goldberg – Zentren einer eisenzeitlichen Siedlungslandschaft am Westrand des nördlicher Rieses. In: Fürstentum, Höhenburgen, Talsiedlungen. Bemerkungen zum frühkeltischen Siedlungswesen in Baden-Württemberg. Archäologische Informationen aus Baden-Württemberg 28. Stuttgart, 66–79.
- Kurz, S. 1995: Die Außensiedlung der Heuneburg, Gemeinde Herbertingen-Hundersingen, Kreis Sigmaringen. In: Fürstentum, Höhenburgen, Talsiedlungen. Bemerkungen zum frühkeltischen Siedlungswesen in Baden-Württemberg. Archäologische Informationen aus Baden-Württemberg 28. Stuttgart, 9–23.
- Lauermann, E. 1980: Eine Siedlungsanlage der Hallstattzeit aus Zlabern, Gem. Neudorf bei Staats. Fundber. Österr. 19, 83–134.
- Lauermann, E. 1981: Eine hallstattzeitliche Siedlungsanlage aus Unterparschenbrunn, Gem. Sierndorf, Fundber. Österr. 20, 35–56.
- Lauermann, E. 1994: Eine Siedlung der Hallstattkultur aus Unterparschenbrunn, Gemeinde Sierndorf, Niederösterreich. Arch. Austriaca 78, 127–217.
- Lauermann, E. 2000: Archäologische Forschungen in Michelstetten, NÖ. Zusammenfassender Vorbericht über die Grabungen des NÖ. Landesmuseums 1994–1999, Arch. Österr. 11,1, 5–35.
- Leidorf, K. 1990: Der späthallstattzeitliche „Herrenhof“ von Osterhofen – Linzing. Archäologische Denkmäler im Landkreis Deggendorf 4. Deggendorf.
- Leidorf, K. 1994: „Herrenhöfe“ der frühen Eisenzeit, Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West – und Südböhmen. Kelheim, 81–91.
- Malý, K. 2009: Plošná fosfátová analýza. In: Hejhal, P. – Hrubý, P.: I/38 Obchvat Moravské Budějovice. Záchraný archeologický výzkum v trase silničního obchvatu. Číslo výzkumu A 112/2007. Část V. ARCHAIA Brno, nepublikovaný rukopis, 39–49.
- Meiborg, Chr. – Müller, A. 1997: Die Urnenfelder- und hallstattzeitliche Siedlung Kanal I. und das frühhallstattzeitliche Gräberfeld Am Urnenfeld von Kelheim, Archäologie am Main-Donau-Kanal 12. Espelkamp.
- Michálek, J. 2003: Halštatské nálezy na stavbě nové silnice (1994–1996) Radčice – Vodňany (okr. Strakonice) – Hallstattzeitliche Befunde und Funde von der Trasse der Umfahrungsstraße zwischen Radčice und Vodňany, Kreis Strakonice (1994–1996), Archeologické výzkumy v jižních Čechách 16, 61–116.
- Nekvasil, J. 1993: Před branami historie (starší doba železná – halštatská). In: V. Podborský: Praveké dějiny Moravy. Vlastivěda moravská, země a lid. Brno, 333–379.
- Neuhäuslová, Z. a kol. 1998: Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Praha.
- Neustupný, E. 2007: Metoda archeologie. Plzeň.
- Petrík a kol. 2015: Petřík, J. – Petr, L. – Šabatová, K. – Doláková, N. – Lukšíková, H. – Dohnalová, A. – Chadimová, L. – Blaško, D. – Milo, P.: Reflections of Prehistoric and Mediaeval human activities in floodplain deposits of the Únanovka Stream, South Moravia, Czech Republic, Zeitschrift für Geomorphologie 59/3, 393–412.
- Podborský, V. 1970: Jihomoravská halštatská sídliště I., Sborník prací filosofické fakulty brněnské university 15, 7–102.
- Podborský, V. 1972: Jihomoravská halštatská sídliště II., Sborník prací filosofické fakulty brněnské university 17, 5–54.
- Posluschny, A. 1997: Die Hallstattzeitliche Siedlung auf dem Kapellenberg bei Marktbreit, Unterfranken. Bayerische Vorgeschichtsblätter 62, 29–113.
- Posluschny, A. 2002: Die hallstattzeitliche Besiedlung im Maindreieck. GIS-gestützte Fundstellenanalysen. Oxford.
- Preinfalk, A. 2003: Die hallstattzeitliche Siedlungsanlage von Michelstetten, NÖ. Unpubl. Diss. (Wien 2003).
- Prostředník, J. 2001: Nové výzkumy sídlišť lidu popelnicových polí na Turnovsku, Příspěvky z V. kolokvia Období popelnicových polí a doba halštatská. Pardubice, 97–132.
- Přichystal, M. – Kos, P. 2006: Doba halštatská – výsledky výzkumů. In: M. Čížmář – K. Geislerová (editoři): Výzkumy – Ausgrabungen 1999–2004. Brno, 49–54.

- Ramsl 1998: Peter C. Rams, Inzersdorf-Walpersdorf. Studien zur späthallstatt-/latènezeitlichen Besiedlung im Traisental, Niederösterreich. Fundber. Österr. Materialh. A6. Wien.
- Reim, H. 1995: Siedlungen der Hallstattzeit in Rotenburg a. N., Kreis Tübingen. In: Fürstentitze, Höhenburgen, Talsiedlungen. Bemerkungen zum frühkeltischen Siedlungswesen in Baden-Württemberg. Archäologische Informationen aus Baden-Württemberg 28. Stuttgart, 38–46.
- Shepard, A. 1965: Ceramics for the Archaeologist. Washington.
- Šabatová, K. 2008: Sídlní areál střední a mladší doby bronzové v Přáslavicích. Disertační práce.
- Štof, A. 2000: Doba bronzová a doba halštatská. In: M. Čížmář – K. Geislerová – J. Unger (editoři): Výzkumy – Ausgrabungen 1993–1998. Brno, 37–44.
- Tetour, M. 2007: Ostrov u Stříbra – osídlení z přelomu doby bronzové a doby železné – Ostrov bei Stříbro – Die Besiedlung an der Wende von der Bronze- zur Eisenzeit, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 20. Jubilejní sborník k 60. narozeninám PhDr. Jana Michálka, 211–243.
- Tolasz, R. a kol. 2007: Atlas podnebí Česka – Climate atlas of Czechia. Český hydrometeorologický ústav – Univerzita Palackého v Olomouci.
- Trebsche, P. 2006: Überlegungen zur Wirtschaftsstruktur eines hallstattzeitlichen Markortes in Ansfelden (Oberösterreich). In: M. Chytráček – J. Michálek – M. M. Rind – K. Schmotz (Hrsg): Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/ West- und Südböhmen – Archeologická pracovní skupina východní Bavorsko/ západní a jižní Čechy, 15. Treffen 15. bis 18. Juni 2005 in Altdorf bei Landshut. Rahden/Westfalen, 87–106.
- Trebsche, P. 2007: Vorbericht über die frühlatènezeitliche Siedlung von Oberschauerberg bei Wels (Oberösterreich) – Předběžná zpráva o časně laténském sídlišti v Oberschauerberg u Welsu (Horní Rakousko), Archeologické výzkumy v jižních Čechách 20. Jubilejní sborník k 60. narozeninám PhDr. Jana Michálka, 283–290.
- Trebsche, P. 2008: Die Höhensiedlung „Burgwiese“ in Ansfelden (Oberösterreich). Ergebnisse der Ausgrabungen von 1999 bis 2002. In: Linzer Archäologische Forschungen 38. Linz.
- Trebsche, P. 2011: Eisenzeitliche Graphittonkeramik im mittleren Donauraum. In: Vorträge des 29. Niederbayerischen Archäologentages, Rahden/Westf., 449–481.
- Venclová, N. a kol. 2008: Archeologie pravěkých Čech 6. Doba halštatská. Praha.
- Wamser, L. 1984: Herrenhöfe, Burgen und Grossgrabhügel der Hallstatt – und Frühlatènezeit in Meinfanken. Neue Befunde, Das archäologische Jahr in Bayern 1983, 72–77.
- Zuber, J. 2004: Zur eisenzeitlicher Besiedlung in Burgweinting, Stadt Regensburg, Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/ West- und Südböhmen – Archeologická pracovní skupina východní Bavorsko/ západní a jižní Čechy, 13. Treffen 25. bis 27. Juni 2003 in Pfreimd, 35–54.

Resume

In this study was presented a part of the settlement area from Young and Late Hallstatt period (HaD2–3) nearby Lažínky (Třebíč District, Vysočina shire, Czech Republic), where Archaia Brno carried out a rescue excavation in 2008 (Hejhal – Hrubý 2009; Kočár et al. 2009; Malý 2009). The complex evaluation of the excavated site is the aim of the future diploma thesis (Kateřina Červená) and this paper presented initial interpretations and formulated issues of the character of the site in settlement topographical and cultural social contexts. It was also pointed to the advantages of examination of cultural layouts in the site: the excavation was led in a square pattern 5×5 m, and allowed capturing of settlement layouts and shallow based features. It was fully excavated $4\,970\text{ m}^2$ from the whole area of $6\,300\text{ m}^2$ (Fig. 4, 5, 15–17), in the rest of the area which was flooded, few trial cuts were carried out. There were 2 177 features and 2 276 layouts identified in total.

From a geomorphological view, the site is located in the area of Jevišovice hilly area, which is a part of Bohemian-Moravian Highlands. For this area is characteristic a mildly hilly terrain with 430–470 altitude. The site itself is situated in mildly gradual slope inclining to south or south-east and from its east and south-east side is bounded by a nameless brook. In some parts of the site are settlement layouts or alluvium deposits with archaeological material situated. There are no huge layouts, but a planar cover of the original terrain with sunken holes or stake or post holes.

Several categories were created from the excavated features: remains of sunken huts, stake holes or post holes, larger features of closer unspecified function and remains of a production facility. Eight features were identified as remains of sunken huts, those are characterized by bigger square area and different shapes. Stake holes or post holes were captured 1978, there was possible to recognize several concentrations of them within the area, e. g. in a south-east part. The cross-section of the holes evidences using

raw stakes or posts (circular, irregularly circular or oval cross-section), but also hand processed stakes or posts (squared, rectangular, rhomboid or three-sided cross-section). Smaller holes about 2–3 cm were also documented, they can be considered as identification of a lesser twig. Most of the stake or post holes (540 features) belonged into a span of 5–10 cm, least of them (251) belonged into a span of 22–30 cm. Size of 130 larger holes was 46–60 cm, which is an evidence of using post, not stakes. The depths of the holes oscillated between several centimeters up to 50–75 cm. For an attempt of reconstruction of the above-ground structures, a precise excavation and documentation is important. It allowed identification of ground plans of residential houses, farming buildings, workshops and light shelters. Such predicted ground plans can be seen in 12 cases (Fig. 5). As a residue of workshop was identified a destruction of an oval oven with fired fragments of its original construction (walls and base) in a feature 0660, which is considered as a remain of sunken hut, in its proximity is additionally predicated a ground plan (Fig. 14). Besides ceramics from Hallstatt period, there was also a small amount of pottery (168 fragments, 765 g) from the Middle Ages and Post medieval Period distinguished. This ceramic material came mainly from the youngest spatial preserver (post deposits) layouts and was concentrated rather in the east part of the excavated area. The pottery from the Hallstatt Period comprised 971 fragments of 14 560 g and because of the method used for excavation, it was possible to compare material from filling of archaeological features and from the spatial preserved layouts. The ceramic from the spatial layouts was more fragmented, had lower weight of a sherd and higher percentage of slightly or heavily rounded refraction edges.

From the view of technology of ceramics, these categories were noticed: the character of ceramic class, modification of a surface (inside and outside), firing and the presence or absence of graphite. The results matched the ceramics of the settlement character: coarse ware with smooth surface with reducing firing prevailed. Large amount of pottery contained

graphite: 61 % of the whole assemblage. Thanks to added graphite into the ceramic paste, the pottery gains better qualities: e.g. a lesser permeability or higher resistance against heat, therefore it is assumed kitchen use of this kind of pottery (Golec 2003, 38; Trebsche 2011, 451).

The category of fragment was determined according to a preserved state and parts of vessels. Most of the sherds belonged to the smallest category, which presented 86 % of the whole assemblage. Considering the high fragmentation, it was difficult to determine exact ceramic shape in most cases. Most frequently the shape of bowls with inverted rim was recognized, other frequent shapes were pot-shaped or barrel-shaped vessels. Decorated pottery presented 14 % of the whole assemblage (133 fragments). Most common types of decoration were plastic decoration and graphite surface decoration, but also incised, fine impressed, coarse impressed or stamped decoration occurred. The plastic decoration mainly in a form of cordons was connected to pot-shaped vessels, the graphite surface decoration was bound mainly with bowls. In several cases, a combination of two or three decoration types appeared (Fig. 19: 6). When looking at the spatial ceramics distribution in Lažínky site (Fig. 15), it is obvious that pottery was concentrated mainly in the features of larger dimensions. The pottery was also presented in the spatial preserver layouts, mainly in square D20–22. According to fragmentation, the better preserved parts of vessels are concentrated in the features of larger dimension. It appears that the amount and well-preserved state of ceramics is directly proportional to the size of the features. The ceramics distribution in Lažínky site was compared to phosphate analysis, which was carried out in a square net of the whole area of excavation. The results showed an “empty” area in the middle of the excavated site, where no

phosphates, ceramics and archaeological features were detected. It indicates an open space which could be regularly cleaned (Fig. 16).

Because of the method used for excavation, it was possible to capture and document a large amount of above-ground structures. But this phenomenon is in our surroundings still sporadic, unlike e.g. in Austria or Bavaria. For a long time, the sunken huts were believed to be the only type of building structures constructed in the Iron Age in our region, but recently archaeological excavations indicate much bigger diversity. The excavation of the spatial layouts brings also more archaeological finds and information, the quality of an assemblage for statistical and analogical use is increased. It provides more comprehensive idea of activities taking place in the studied area (Ernée 2008, 148).

Considering the geographical location of Lažínky site (at a periphery of South Moravian prehistory settlement area), the comparison with pottery from the settlement in center of South Moravia suggests itself. The pottery was compared to the ceramic from Těšetice-Kyjovice „Sutny“ site, which is located in Znojmo District and the results showed lesser spectrum of shapes and decorations in Lažínky site. The „peripheral“ character of the area, small amount and spectrum of finds and also a short-term settlement in Lažínky site suggests a concept of more likely poor community living in the end of Hallstatt Period on the edge of populated South Moravia. But considering the evidence of already established power stratum in this area, which is documented in fortified site of Jaroměřice nad Rokytnou, it is also possible that archaeological excavation captured only a marginal and rather agricultural part of a larger settlement, where its center with possibly more representative building structure was situated in different place.

Bc. Kateřina Červená

• Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta,
Masarykova univerzita, Arna Nováka 1, 602 00 Brno
382563@mail.muni.cz

Mgr. Petr Hrubý, Ph.D.

• ARCHAIA Brno, o. p. s.,
Bezručova 78/15, 602 00 Brno
